

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΖ'

Σάββατο Ἀθήνα, 4 Ἀπριλίου 1920

ΑΡΙΘ. 678

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ: Χατζηδάκης.
Δ. ΒΟΥΤΥΡΗΣ: Ὁ Ἀπόκληρος. (Τέλος).
Δ. Κ. ΨΑΡΟΣ: Ὁ Τάφος.
ΔΙΓΓΕΛΟΣ ΧΡΥΣΗΘΕΙΜΟΣ: Γελῶς—Κλαῖς.
ΜΙΧ. ΘΗΡΩΑΝΤΗΣ—Κ. ΚΑΡΘΟΙΟΣ: Ὁ Δὸν Κι-
χῶτης (συνέχεια).
Ο "ΝΟΥΜΑΣ": Φαινόμενα καὶ πράγματα.
Γ. ΦΤΕΡΗΣ: Πηγελόπη.

ΒΛΑΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ: Μέγαιρα.
ΙΩΣΗΦ ΡΗΦΤΟΠΟΥΛΟΣ: Τὸ τριαντάφυλλο.
Χ.: Τετράστιχα.
ΝΓΕΡΙΑ: Μία ἱστορία.
Π. Κ. ΚΗΛΟΜΗΝΟΠΟΥΛΟΣ: Τὸ πρῶτο φιλί.
ΑΠΟ ΒΛΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΛΟΜΑΔΑ: Νεοελληνικὴ φι-
λολογία.—Ξένη φιλολογία.—Καλὲς Τέ-
χνες.—Χωρὶς γραμματόσημο.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

ΣΕΝΑΤ, Δευτέρα 30 τοῦ Μάρτη 1920.

Ἀγαπητέ μου Φιλίητα:

Μοῦ γυρᾶς νὰ σοῦ δηλώσω δημόσια τὴ γνώμη μου γιὰ ὅσα ἔχεις ξεδιαλυμένα στὰ **Γράμματα** τῆς Ἀλεξάνδρειας, τὴ γνώμη μου ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐπιτολογία σου τοῦ **ἀρματολῶς**, πὸν τὸ ἐτυμολόγησε ὁ Χατζηδάκης κατὰ τὸ **ἀμαρτωλῶς**! Νά, ἡ γνώμη μου εἶναι πὸν σὲ κάθε ξήγησή σου βρῖσκεται κάτι πὸν μπορεῖ νὰ τὸ πῆ τινὰς ἠσυχαστικό. Ἐχεις τὴν τέχνη τοῦ σωστοῦ, πείθεις, μᾶς βάζεις στὸν ἴσιον δρόμον καὶ πᾶν οἱ σκοποῦρες μας οἱ γλωσσολογικῆς. Μαζὶ σου ραγατέβω. Τὶ ὄραϊα τότες πὸν μᾶς τὸν ἐρμήνευες τὸν **ἀρματολῶ** ἀπὸ τὸ **ἀρματολόγος** καὶ τί ὄρο περιφρημο πῆγες νὰ μᾶς ξεφραδέρεις μὲ τὸ ἀγκίστρι σου, σὰ μᾶς ἔφερες τὴ λέξη **σπιτολόγος**, πὸν νὰ σου τὸ ἄξαρνα καὶ τὸ **casanier**, ἀνείπωτο ἴσια με τώρα στὸ ρωμαϊκό. Τὶ ματιὰ μάλιστα μᾶς κάνει νὰ οἴξουμε στὰ ψυχολογικὰ τοῦ Ρωμοῦ, πὸν ὁ κόσμος τὸν φαντάζεται πάντα σὰν **ἀερολόγος**.

Δὲ συγκρίνεται ἡ γλωσσολογία τοῦ Χατζηδάκη μὲ τὴ δική σου. Ἐνοεῖται! Θὰ συλλογιστοῦνε μερικοὶ ἀναγνώστες. Τὶ ἄλλο μπορεῖ νὰ πῆ ὁ Ψυχάρης; Ὁ Ψυχάρης, ἀγαπητοί μου, μπορεῖ νὰ πῆ ἄλλα πολλὰ καὶ πάμπολλα. Ἐνα φτάνει σήμερον. Μία φορὰ κ' ἔταν καιρὸ εἶμουνε μέλος μᾶς ἐταιρίας παρισιάνικης ὅπου ὁ Χατζηδάκης ἔστειλε βιβλίον νὰ τὸ βραβεύουμε, νομίζοντας φυσικὰ πὸν δὲ μ' ἔβαζε σὲ δύσκολη θέση, πὸν δὲ μὲ πείραζε, ποῖος ξέροι τί ἄλλο; Γιὰ τὸ πρῶτον πὸν μᾶς ἔστειλε, εἶπα στὴν ἐπιτροπὴ πὸν δὲν κάνει γιὰ βραβεῖον, ἐπειδὴ κ' εἶχε μέσα κάτι προσωπικὰ πὸν δὲν ταιριάζανε. Τὸ δέφιτερον εἶτανε μόνο καὶ μόνο γλωσσολογικό. Ἐτσι μπόρεσα κ' ἔγραψα τὴν ἀναφορὰ νὰ ζητήσω τὸ βραβεῖον. Δὲν ἔχει τὸ λοιπὸν κανένας τὸ δικαίωμα οὔτε κάνει νὰ τὸ συλλογιστῆ, πὸν ἡ ἐπιστήμη μου ἐμένα δὲ χωρεῖ τὴ μεγαλύτερη ἀμεροληψία.

Ὁ λόγος μου πάει ἄλλοῦ. Νά, πὸν νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβης καὶ σένα τοῦ ἴδιου;

Ψιλικά λέγονται θαρρῶ σωρὸ σωρὸ ψιλὰ, μικρὰ

πραματάκια, κλωστίτσες, κουμπάκια, κορδέλλες, καρφίτσες, βελόνια, μετάρια καὶ μετάρια, πὸν τὰ πονοῦνε ὅλα στὰ **ψιλικάδικο**. Τὸ ἀντίθετον ὑποθέτω πὸν δὲ εἶναι τὰ **χοντρικά**.

Τώρα δὲ μπηκὲς στὸ νόημα.

Τὸ μαγαζὶ σου ἐσένα τοῦ πρέπει τόνομα **ψιλικάδικο**. **Χοντρικάδικο** γιὰ οἴγουρον εἶναι τοῦ Χατζηδάκη τὸ μαγαζὶ.

Δὲ θέλω νὰ πῶ διόλου πὸν τὰ ψιλικά σου ἐσένα εἶναι μικρὰ πράγματα. Θέλω νὰ πῶ καὶ νὰ τονίσω πὸν δὲ Χατζηδάκης, τὸ κάτω κάτω, μᾶς ἔβγαλε στὴ μέση κάμποσα χοντὰ καὶ χοντρικά, μᾶς ἀνακάλυψε ἄξαρνα πὸν ἡ δημοτικὴ δὲν πηγάζει ἀπὸ τὰ ἰωνικά ἢ τὰ δωρικὰ, ἢ τὰ αἰολικά, παρὰ ἔρχεται γραμμὴ ἀπὸ τὴν Κοινὴ τὴν ἀρχαία. Ὁ μακαρίτης ὁ Ζολώτας, φίλος τοῦ Χατζηδάκη καὶ τοῦ Κόντου, ἀξίος γλωσσολόγος κὶ ὁ ἴδιος, μοῦ ξήγησε μὴ μὲρα πὸν τὴν ἐπιστημονικὴ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, νὰ, τὴν εἶχανε βροεῖ μαζὶ καὶ οἱ τρεῖς τους, σὲ διάφορες οἰκίαις τους. Δὲν πειράζει. Ὁ Χατζηδάκης τὴν ἀπόδειξε, τὴ μεθοδολόγησε καὶ τὴ θεμελίωσε. Ρῶτημα δὲν ὑπάρχει πὸν ἔχει τὴ σημασίαν του κὶ ἀπτό.

Μὴν τοῦ γυρᾶς ὁμως παραπάνω.

Μόρφωση κλασσικὴ δὲν ἔχει ποτέ του δὲ δὲ σοῦ ἀναφέρει κανέναν ἀρχαῖον πεζογράφον ἢ ποιητὴ—ἀπὸ ἐκείνους! Μήτε γενικὴ φιλολογικὴ μόρφωση δὲν τοῦ ἀποφαίνεται καμὴ στὰ γραφτὰ του. Ἀπὸ φιλοσοφικὴ ματιὰ ἢ μακροβλεψία, τίποτα. Σταλούλα. Μὰ καὶ σωστός γλωσσολόγος δὲν εἶναι. Σὰ νὰ βιάζεται κούλας. Σὰ νὰ δουλέβει γλήγορα. Σὰ νὰ μὴν προφταίνει νὰ σκεφτεῖ, προτοῦ ἀνοίξει τὸ στόμα ἢ καθυστερεῖ τὴν πέννα. Δὲν ἔμαθε νὰ σκαλίζει. Ἐσὺ πὸν μὲ γνωρίζεις, δὲ τὸ παρατήρησες δίχως ἄλλο πὸν δὲ κάτι φυλλαδοῦλες, ὅπως οἱ μικροὶ οἱ δικῆς μου πὸν λέγονται **Cassia ou la pomme d'or, Essai sur le grec de la Septante, Sophocle et Hippocrate, Lamed et Lambda, Efendi** κὶ ἀποδέλοιπες, πέρα, πολὺ πέρα στέκονται ἀπὸ τὰ μπορετὰ του. Ἐκεῖ πὸν δὲ θέλει ἔρεβνα εἶτε σὲ ἀρχαία κείμενα εἶτε σὲ καμὴ ντοπιολαλιά, τὰ μπερδέβει καὶ φέβγει. Τὰ χάνει κ-

ουολογικά, ἐκεί πού χρειάζεται φιλό ἀφτί, λίγη σκέψη, ἔ! καὶ φίνος νούς.

Χαρακτηρίζεται τότε ὁ Χατζηδάκης ἀπὸ τὴ φράση του ἐκείνη πού μᾶς τὴν ἀντιγράφεις στὰ **Γράμματα**. Εἶχα πεῖ ἄλλοτε πὼς τὸ **βιβάζω** καὶ ὁ **διδάσκαλος** προτοῦ γίνουτε **δάσκαλος** καὶ **βάζω**, προφροθῆκανε **ββάζω** καὶ **δδάσκαλος**. Ἀὐν εἶχα πάει τότες στὴ Θεσσαλία ὅπου ἡ προφορὰ **ββάλι** (τὸ **βουβάλι**), **ββλίο** (τὸ **βιβλίο**), **δδάχνω** (τὸ **διδάχνω**), κατατήσανε φωνὴ καὶ τσοῖ. Ἀὐν εἶτανε ἀνάγκη νὰ τὰκούσω μὲ τὰφτιά μου, γιὰ νὰ καταλάβω τί τρέχει. Τὸ φερονε μοναχὴ τῆς κάποια ἐσώκλειστη λογικῆ τῆς γλωσσολογίας. "Ὅποιος τυχαίνει—καὶ ὅπως μοῦ ἔτυχε συγγὰ—μαντέβει κανένας ἀπὸ μακριὰ, κάτι φωνόμενα πὸν κατόπι ἢ τόπος ὁ ἴδιος τοῦ τὰ φανερωῖ, τοῦ τὰ μαρτυρεῖ. Ἰνωστὸ κιάλας σὲ κάθε εἰδικό, πὼς μερικοὶ περὶεργοί, κάποιοι ἀπροσμήνητοι μεταβατικοὶ τύποι, μεταξὺ ἐνὸς ἀρχαίου καὶ ἐνὸς ὠρισμένου, κατασταλαγμένου τύπου τῆς σημερινῆς κωνῆς, ζοῦνε ἀκόμη σὲ διάφορες ντοπιολαλιές. "Ὅστε ἀξιοαπόρητο δώλου δὲν εἶναι, νὰ σώζονται δάθε κείθε στὰ χωριά, ἐνα **ββάζω**, ἐνας **δδάσκαλος**, πὸν δὲν τὰχει πιά ἢ Κοινῆ. Χρεὸς τοῦ γλωσσολόγου, ἀφτὰ νὰ μὴν τὰγνοεῖ.

Τί κάνει ὁ Χατζηδάκης; Γράφει τὰκόλουθα πὸν εἶναι ἀμίμητα.

«Ὁ ἐν Παρισίοις καὶ Ἰωάννης Ψυχῶρης, κατέχων τὸ χάρισμα νὰ διδάσκη ἀξιωματικῶς περὶ ὧν συνήθως ἀγνοεῖ, ἀποφαίνεται ἐν *Revue critique* 1887 σελ. 384, ὅτι τὸ—βιβάζω, διδάσκαλος κτλ. ἀπώλεσαν πρῶτον τὸ ι, ὥστε ἐγένοντο **ββάζω**, **δδάσκαλος**, καὶ ἔπειτα δι' ἀπλοποιήσεως **βάζω**, **δάσκαλος**. Περιστὸν βέβαια νὰ εἶπω πρὸς τὸν "Ἐλληνα ἀναγνώστην ὅτι τοιαῦται τερατώδεις λέξεις **ββάζω** **δδάσκαλος**, οὐδέποτε ἐλέχθησαν καὶ ὅτι ἡ συγκοπὴ τῆς ἐτέρας τῶν δύο ὁμοίων συλλαβῶν εἶναι συγγρότατον φαινόμενον ἐν πάσῃ γλώσσῃ [!!!]».

Γράφοντας τέτοια ὁμορφα λόγια, νόμισε ὁ Χατζηδάκης πὼς μὲ χτυποῦσε μένα, ἐνῶ χτύπησε τὸν ἑαυτό του, δείχνοντάς μας, ὡς πὸν πάει, ὡς πὸν ἡ γλωσσολογικὴ του φλέβα νὰ φτάσει δὲν μπορεῖ. Πράματα ἔχει πὸν ὁ νούς του δὲν τὰ χωρεῖ.

Θὰ παρατήρησες καὶ τὸ πὸν νόστιμο, πόσο λίγο δηλαδὴ τὸ ὑποψιάζεται ὁ Χατζηδάκης πὼς ἴσως καὶ νὰ γελιέται. Δὲ βουρέσαι; «Αὐτὸς ἔφη.»

Ὁ Χατζηδάκης εἶνε σήμερα τελειωμένος ἄθροπος. Ἀποφασισμένος.

Ἡ ἀληθινὴ του ἀξία, ἡ μεγαλύτερη δύναμή του στάθηκε ἡ Γερμανία. Στὴ Γερμανία οπουδάσε. Στὴ Γερμανία ἔγραψε. Στὴ Γερμανία δημοσίεψε βιβλία, μελέτες, ἄρθρα γερμανικά. Στὴ Γερμανία δοξάστηκε, ψηφίστηκε μάλιστα καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μπερλίνου. Ἀπὸ τὴ Γερμανία πῆρε τὸ ὕφος ἐκεῖνο πὸν τὸ χάριξες πὸν ἀπάνω, τὸ ὕφος τῆς ἀγρίας, τῆς βάρβαρης, τῆς χοντροῆς τῆς ἐπίθεσης. Ἀπὸ τὴ Γερμανία ὠφειλήθηκε γιὰ νὰ βγάλει τὸ ἄχτι του πὸν σιγούρα, γιὰ νὰ δώσει πὸν νὰ πῆς, κάποιο κῦρος στὸ μίσος του, κακολογώντας τὰ βιβλία μου—τὰ **Essais** καὶ τὶς **Etudes**—μὲ τίς φωνές, μὲ τίς βουσιές, μὲ τίς συκοφαντίες, μὲ τὸ πατριῶτι, πὸν δίνουνε πάντα ἐντύπωση τοῦ ἀνιδεοῦς, πὸν δίγαγε περισσότερη ἀκόμη σὲ μὴ ἐποχῆ, ὅπου συνήθιζε ὁ κόσμος νὰ τρέμῃ μπροστὰ στὴ φαπλατάδικη τὴ νέμτοικη τὴν ἐπιστήμη.

Σήμερα ἡ Γερμανία τσακίστηκε. Φυσικὸ στὸν ἄθροπο, σὰ βλέπῃ κατὰ γῆς πσομένο κανένας πὸν

τὸν περνοῦσε γιὰ γίγαντα, φυσικὸ νὰ ρωτᾷ: «—Μήγαρις ἀξαρνα καὶ τὰ παραφουσοκώσαμε;» Ἡ Γερμανικὴ ἐπιστήμη θὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸ θρόνι της, ἐπειδὴ μὲ κρὸ αἷμα θὰ τὴν κρῖνουμε τώρα. Θὰ κατεβῆ καὶ ἡ γλωσσολογία τοῦ Χατζηδάκη. Ἀφροσέ καὶ νὰ προστέσω πὼς ἴσια ἴσια γιὰ τὸν ἴδιο λόγο θάνεβουνε τὰ βιβλία μου, ἐκεῖνα δὰ πὸν ἐξαιρετικὰ τὰ χτυποῦσε ὁ Χατζηδάκης, γιὰ τὸ ἀποδείχνανε τὰ σφάλματά του, λόγου γάρη τὰ **Essais** καὶ οἱ **Etuds**.

Οἱ **Etudes**, στὸν προλόγῳ τους, ἀποζουγραφίζουνε, ὅπως δὲν εἶχε γίνει ὡς τὰ τότες, τὸν κύκλο τὸ μεγάλο πὸν ἀποτελοῦνε ὅλες οἱ μελέτες τῆς νεοελληνικῆς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀρχαία. συγγὰ καὶ ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ τὴν ἑλληνικὴ, καὶ τραβώντας ἴσια μὲ τίς τωρινές μας τίς ντοπιολαλιές.

Πῆρα τίς προάλλες κάτι νὰ κοιτάξω γιὰ τὰ μαθήματά μου στὰ **Essais de grammaire historique neo-grecque** (1886—1889) καὶ βρήκα μέσα καταλογημένα μὲ τάξη τὰ χρειάζόμενα βιβλιογραφικά, τὰ διάφορα τὰρχεῖα, τίς πρεπούμενες ὁδηγίες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς γλώσσας τῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Νὰ τὸ λοιπὸν πὸν ὁ Χατζηδάκης μὲ ὄλα του τὰ νέμτοικα δὲν κατάστρεψε τὰ βιβλία μου. Ἰσως μάλιστα τὸν βλάφουνε κάπως ἀφτὰ, ἐπειδὴ στὸ ἔργο τὸ δίτομο πὸν ἀνάφερα, ἔχω χρονολογημένα μὲ τὴ σειρά τους τὰ μεσαιωνικὰ τὰ κείμενα, καὶ ἔτσι ἔχουμε βάση νὰ στηριχτοῦμε γιὰ τὴν ἱστορικὴ τὴ γραμματικὴ μας. Ἡ χρονολογία μου ἴσια ἴσια δαιμόνισε τὸ Χατζηδάκη, πὸν ἔπρεπε ξεναντίας νὰ χαρῆ γιὰ τὴ βοήθεια πὸν τοῦ ἔφερα, ὅχι νὰ μὲ πολεμήσῃ—ἀν ὁ καθαρὸ σκοπὸς του εἶτανε δηλαδὴ σκοπὸς ἐπιστημονικὸς, ἀπρόσωπος! Μὰ ὁ Χατζηδάκης—καὶ τέτοιο μὰ εἶναι τρομερὸ—συνείδηση ὁ Χατζηδάκης δὲν ἔχει. Τὸ πῆρε καὶ τοῦτο ἀπὸ τὴ Γερμανία.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ ζῆ ἐνας λαὸς δίχως ἰδανικά. Τῶχω κάφκημά μου πὸν ἀπὸ τὰ 1901 τὸ Προκήρξεσιν στὸν Πρόλογο τοῦ **Ρωμαϊκοῦ Θεάτρου**. Νὰ μοῦ ξαναδιαβάσῃς τίς πενήντα πρῶτες σελίδες, ἐπειδὴ ἀπὸ τότες κατάλαβα καὶ ψυχολόγησα τὴ Γερμανία. Εἶδα πὼς ἀνιδέλογη ὅπως εἶναι δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ βαστάξῃ. Τὴν ἀφάνισε ἡ ἔλλειψη τοῦ ἰδανικοῦ, πὸν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔλλειψη θάφανασιτῆ καὶ ὁ Χατζηδάκης.

Ἐσένα τὰ ἰδανικά σου, Φιλῆντα, ὁ καθένας τὰ βλέπει καὶ γὼν ἰδιαίτερα τὰ τιμῶ. Βγάξεις τὸ φωνί σου ὅπως μπορεῖς, πολεμᾷς, τρέχεις, δουλέβεις, πάντα χαρούμενος, πάντα γελαστός, φτάνει κάποτε νὰ δειῖς μὰ ὦρα πὸν νὰ τὴν ἀφιερῶσῃς στὰ λατρεμένα σου, στὰ θεῖα σου τὰ γλωσσολογικά. Εἶδες καὶ ἔπαθες, παιδί μου. Καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο δὲν εἶσαι. Εἶσαι φτωχός. Καμιά θεοσύλα δὲν ἔχεις ἀπὸ κείνες πὸν θὰ σοῦ πρόπανε. Καὶ γιὰ τὴν ἰατὴν; Ἰατὴν ἔβαλες τὰ δυνατά σου νὰ μᾶς συνταγοιάξῃς ὄρους τῆς γραμματικῆς, ὄρους τῆς γλωσσολογίας παρμένους ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ, σύφωνους δηλαδὴ μὲ τὴ λαλιά του. Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶτανε ὄροι συνηθισμένοι, ἀπορήσανε, ξυπαστήσανε, θυμώσανε μερικοὶ πὸν φαίνεται σὰ νὰ μὴ οἶξανε ματιά, στὴ ζωὴ τους, σὲ καμὰ χυμικὴ γραμμὴν γαλλικὰ ἢ ἀκόμα σὲ κανένα γαλλικὸ σύγραμμα τῆς γλωσσολογίας, ἀφοῦ ἐννοεῖται καὶ μοναχὸ του πὼς ὄρος ἐπιστημονικὸς, τεχνικὸς, σὲ κάθε γλώσσα τοῦ κόσμου, ἔχει μορφήν παράξενη, πὲς καὶ βάρβαρη ὄψη, σὰ θεῖς, μὰ καὶ εἶναι ἀσυνείδητος ὁ τύπος στὸν πολλόν, χυμῆνος ὁμοῦς πάντα στὸ καλοῦπι τῆς ἐθνικῆς μορφολογίας.

Τὰ ἰδανικά σου ἐσὺ καὶ μὴ σὲ μέλη! "Αφῆσε στοὺς ἄλλους τὰ δικὰ τους καὶ γέλα. Πῶς νὰ μὴ γελάσῃ κανένας; Ἐσένα σὲ κατηγοροῦνε καὶ στεφάνια πλέκουνε σὲ κεινὸς ποὺ φτειάνουνε Λεξικό τῆς Δημοτικῆς στὴν καθαρεύουσα.

Ὁ πάντα φίλος σου
ΨΥΧΑΡΗΣ

Τελειωμένο, ἴετοίμο νὰ φύγῃ τὸ γράμμα ποὺ μοὺ ζήτησες, ὅταν ἔλαβα τὸ ἄρθρο σου τοῦ Βωμοῦ. Φοίχη—ἀπίστευτὴ φοίχη μάλιστα—οἱ τερατολογίες οἱ γλωσσολογικὲς ποὺ μᾶς ξεσήκωσες στὰ βιβλία τοῦ Χατζηδάκη. Σὲ κάθε ἄλλο τόπο, δὲ θὰ γύριζε νὰ τὸν διεῖ οὐτ' ἕνας Κουκουλές. Θαμάζω τὸ κουράγιο σου. Καὶ τρομάζω. Τί δὲ θὰ κάμῃ τώρα ἐναντίο σου ἀφτός δ

ἄθροπος; Μόνο ἐπειδὴ κ' εἶσαι φίλος μου, δὲ σὲ βάλανε στὴ Σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ—ἐσένα! Τὰ προσωπικὰ καὶ πάντα. Εἶναι ἁμαρτία. Εἶναι καὶ κρῖμα νὰ χάνεσαι, νὰ χάνῃς τὴ ζωτανάδα σου, νὰ πάνε μαζί σου χαμένες οἱ μοναδικές σου ἱκανότητες. Τὴν ἀρχαία τὴν κατέχεις κατάβαθα. Τὴ δημοτικὴ μὲ τις νιοποιολαλιές τῆς τὴν παίξεις στὰ δάχτυλά σου. Κέσδος ἐθνικὸ νὰ σὲ χρησιμοποιήσουνε—κι ἂς σοῦ λείπῃ κανένα ἐπίσημο περγαμνὸ, ἀφοῦ ἡ μάθησι δὲ σοῦ λείπει. Στὸ Λυδασκαλεῖο καθηγητῆς γιὰ δημοδοσκόλους ἐπρεπε νὰ διοριστῆς. Ἄν μπορῆς σ' ἀφτό νὰ συντελέσῃ κάπως ἡ φωνή μου, θὰ χαρῶ καὶ θὰ τιμηθῶ. Σοῦ τὸ χρωστᾶ, νομίζω, ἡ Ἑλλάδα.

ψ.

ΔΗΜΟΣΘ. ΒΟΥΤΥΡΑ

7

Ο ΑΠΟΚΛΗΡΟΣ

Χλόη μεγάλη, καταπράσινη, θρεμμένη, τὴν κύλωνε, φύτρωνε στὶς ὄχθες τῆς, καὶ τὰ δέντρα, κάτι γιγάντια δέντρα, ἐνὸς διπλανοῦ μεγάλου, ἀλλ' ἔρημου δρόμου, καθρεφτιζόντουσαν στὰ νερά τῆς. Δὲν αἰσθανόταν ὅμως καλὰ τὸν ἑαυτό του. Τὸ κεφάλι του μὲ ζάλη καὶ τὰ πόδια του βαριά, κομμένα.

—Ποιῶ, πῶς εἶμαι! εἶπε, ὁ θεὸς νὰ μὲ βοηθήσει.

Ἴσως νᾶταν ἀπ' τὸ μακρὸν δρόμο, ποῦχε κάνει, ἴσως..

Μὰ οἱ ζάλες, ποὺ πάθαινε ἀπὸ καιρὸ;

Καὶ τοῦχε ἔρθει μιὰ ζάλη στὸ δρόμο, ὅπου, ἂν δὲν κρατιώταν ἀπ' ἕνα δέντρο, θ'ἀπερτε κάτω.

Κοντὰ στὴν τελευταία γωνιά τοῦ δρόμου κείνου, καὶ δίπλα σ' ἕνα φοῦρνο, ποὺ βρισκόταν τώρα κλειστός, ἦταν ἕνα κρασοπουλιὸ ποῦχε καὶ μαγειριό.

Σκέφτηκε νὰ πάει κεῖ, γιὰ νὰ μὴν κάνει ἀκόμα δρόμο, καὶ νὰ τοιμπήσῃ κάτι.

Πλησίασε ὅμως μὲ δισταγμὸ, γιὰτὶ δὲν τοῦ ἄρεσε καὶ τόσο τὸ μέρος, καὶ ποτὲ δὲν εἶχε πατήσῃ σ' αὐτό.

Καὶ ἴσως νὰ μὴν ἔμπαινε.

Ἀλλὰ μὲτὶς κοιτάξε μέσα, εἶδε τὸ γέρο μεσίτη μὲ δυὸ ἄλλους νὰ κάθονται...

Καὶ μῆξε κι αὐτός

Ἄλλ' ὁ γέρο μεσίτης, ποὺ ἤλπισε, πῶς θὰ τοῦ μιλοῦσε καὶ θὰ τὸν προσκαλοῦσε νὰ τὸν κερᾶσει, νὰ καθίσει μαζί τους, τὸν κῦτταξε ψυχρὰ καὶ ημιχρότερα ἀκόμα τὸν χαϊρέτησε:

—Γεῖά σου...

Καὶ στράφηκε στοὺς ἄλλους δυὸ, τοὺς συντρόφους του.

Κάθισε πέρα ἀπ' αὐτοὺς, στὴ μέση, κοντὰ στὸ στύλο τὸν ξυλένιο, ποὺ στήριζε τὴ χαμηλὴ σκεπὴ.

—Καλὰ νὰ πάθεις, βλάκα! εἶπε στὸν ἑαυτό του. Στὸ διάβολο, πότε θὰ φύγω!... Ἔλα πάψε, πάψε!

Ἔνα παιδί τοῦ μαγαζιοῦ πῆγε κοντὰ καὶ τὸν ρώτησε τί θάπαιρνε. Αὐτὸς τοῦ ζήτησε κάτι νὰ τοῦ φέροι, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ μαγέρευαν.

Καὶ δὲν ἦταν καὶ πολλοὶ μέσα κεῖ, κείνη τὴν ὥρα. Ὁ γέρο μεσίτης μὲ τοὺς φίλους του, ἕνας

ὑπονοματάρχης μὲ ξεκούμπωτο τὸ ἀμπέχωνο, τὸ πλιλίμο στὰ πίσω, μὲ τρεῖς πολίτες, καὶ ἕνας τρωπαιμένος στὴ μέση δυὸ βαρελιῶν ὄρθιων, παλιῶν, χωμένος μέσα κεῖ, μονάχος, μὲ τὸ σιδερένιο τραπέζι σὰ δικό του, νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει. Εἶχε τὴ μύτη κατακόκκινη, τόσο, σὰν αἱματομένη.

—Αὐτὸς κάνει καλά! σκέφτηκε ὁ Ποίμης. Καὶ θὰ τῶχει ρίξει στὸ κρασί, ἔτσι μόνος, γιὰ νάχει αὐτὴν τὴν κατακόκκινη μύτη!.. Τί καλά ποὺ κάνει... Ἔ..

Στὸ νοῦ τοῦ ἦθε ἡ ἀπόφασις ποῦχε κάνει, νὰ φύγει καὶ νὰ γίνῃ ναύτης, καί...

—Ἄστο τώρα, ἄστο!... εἶπε μὲ κούραση.

Τὸ παιδί τοῦφερε τὸ φαί ποὺ διάταξε.

Τὸ κοιτάξε. Εἶδε πῶς δὲν αἰσθανόταν ὄρεξη. Κι ἔκαιε τὸ φαί πολὺ, καὶ τᾶφρησε γιὰ νὰ κρυώσει λίγο.

Ὁ μεσίτης καὶ οἱ δυὸ ἄλλοι σκυμμένοι μιλοῦσαν....

Κοίταξε τὸ μαγαζί.

Βαρέλια ἄδεια, ἀνοιγμένα, σακκιὰ μᾶχυρα, πέρα κουβέρτες, στρώματα ριχμένα σὲ μιὰ γωνιά, μιὰ ἀκαταστασία τρομερὴ ὑπῆρχε. Ἀπ' τὸ χαμηλὸ ταβάνι χαρτιά, ποὺ τᾶχαν κολλῆσει νὰ μὴ φαίνονται τὰ ξύλα τῆς σκεπῆς, σχισμένα, μαυρισμένα, κρεμόντουσαν.

Καὶ κάτω χῶμα μαῦρο ὑγρὸ, γεμάτο φλοῦδες, ἀποτοίγαρα, φτυσίματα...

Τὰ βαρέλια τὰ γιομάτα εἶτανε σὲ δυὸ γραμμὲς, ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, σ' ἕνα λάκκο, πίσω ἀπ' τὸ τεζάχι. Πάνω σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ ὑπῆρχε καὶ μιὰ ζωγραφιά, τοῦ Βαίχου ἴσως, μὲ σταφύλια καὶ ἀμπελοφυλλὰ στὸ κεφάλι τοῦ γύρο. Ἀλλὰ τοῦχαν κάνει κῆνα στόμα τόσο μεγάλο, ποῦφτανε ἴσαμε ταῦτιά του.

Εἶχε κι ἄλλες ζωγραφιὲς τὸ μαγαζί.

Στοὺς τοίχους του τοὺς ἀσοβάντιστους, κρεμόντουσαν διάφορες ζωγραφιὲς. Μιὰ γυναίκα μὲ προσωπίδα ποὺ χόρευε καὶ τὰ κοντὰ τῆς φουστάνια νάχουνε σηκωθεῖ ψηλά. Καὶ κεῖ, ἕνας Ἕλληνας στρατιώτης νάχει βυθίσει τὰ δόντια του σὰν κανίβαλος κεινασμένους στὸ πρόσωπο ἐνὸς Βουλγάρου

στρατιώτη. Αϊματα πλημμυρούσαν τοῦ Βούλγαρου τὸ πρόσωπο...

Οἱ τετζερέδες ἀχνίζαν καὶ ὁ μάγερρας μὲ πρόσωπο φουσκωμένο σὰν ἀπὸ τὸν ἀχνὸ, ἐσκυβε, ἀνακάτενε...

Καὶ κοντὰ στὸ τεῖχος, ὁ ἰδιοκτήτης ὄρθιος καὶ ἀκίνητος ἔμενε, μὲ στάση πετεινοῦ ἀνεβασμένου σὲ ψηλὸ μέρος. Ἐφαγε μὲ τὴ βία. Ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ τὸ τελειώσει. Δὲν πῆγαινε πίσω.

— Δὲν εἶμαι καλά, τί τὸ θέλεις, δὲν εἶμαι καλά! εἶπε.

Καὶ χτύπησε νὰ τοῦ φέρουσε κρασί.

Ἐνας ἀνθρωπῆκος μπῆκε, κίνη τὴ στιγμή μέσα, σκιερός, μὲ τὸ μπαστούνκι του. Ὁ Ποίμης τὸν ἤξερε. Ἦτανε δάσκαλος σινταξιοῦχος. Καὶ ἦτανε τόσο κοντός, πού ὁ Νάσκος μπορούσε νὰ καμαρώνει γιὰ ψηλὸς κοντὰ του.

Ὁ γέρο μεσίτης καὶ οἱ δύο ἄλλοι βγάλανε στὴ θέα του φωνὴς χαρᾶς.

— Μὰ ἔλα δά! τοῦ εἶπε ὁ γέρο μεσίτης, ἔλα: Μὰ στάσου, στάσου! Ἐχεις μπιλιέτο; Ἐδώ ὅποιος ἔχει μπιλιέτο πίνει ἀπ' αὐτὸ, ἀπ' αὐτὸ τὸ βάλσαμο!...

— Ἐχω, ἔχω!... Ποῦ νὰ τὸ βγάλω τώρα! ἔκανε ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ φωνούλα.

Ὁ κοασοπώλης εἶχε στραφεῖ, μὲ μικρὸ χαμόγελο νὰ χαράζει τὴ μούρη του, καὶ τοὺς κοιτάζε.

— Γι' αὐτὸ στέκεται ἔτσι ὑπερήφανα! σκέφθηκε ὁ Ποίμης. Τί καλά!

Ἄλλοι δύο μπῆκανε καὶ καθίσανε σ' ἓνα τραπέζι κοντὰ του. Ὁ ἓνας τοῦ θύμισε τὸ Σαματᾶ. Εἶχε ὁμοιότητα. Μόνο πού δὲν εἶχε ρυτίδες.

Μετὰ δύο ἐργατικοί.

Αὐτοὶ στήθηκαν ὄρθιοι σ' ἓνα τραπέζι κοντὰ:

— Ἐνα κατοσταράκι! γρηγόρα!...

— Βρὲ τί κάνετε, φώναξε ὁ καταστηματοῦχος, κοιμηθήκατε!... σὰ νάχετε σαράντα τραπέζια καὶ τὰ χάσατε! Βάλτο κάτω τὸ γαλόνι, τί τὸ κρατᾶς!...

— Αὐτὸ πού λές, ἄκουσε ὁ Ποίμης νὰ λέει κείνος ποῦ μοιάζε μὲ τὸ Σαματᾶ στὸ σύντροφό του, ἅμα δὲν πάφουν νὰ κυβερνοῦν τὸν κόσμο οἱ μπιλιέδες, κατάλαβες; πού ἀπ' τὴ μπόνα τους καὶ τὴν παραμόνα τους...

Ἡ φωνὴ τοῦ ὑπνωματοῦχοι ὑψώθηκε, κίνη τὴ στιγμή ἀγοιμμένη:

— Μωρὲ τί λές, τί λές! Καὶ ποιά εἶνε κείνη ἡ χεῖρ πού θὰ βάλει χέρι, πάνω του!

— Σιγὰ, σιγὰ! τοῦ εἶπε ἓνας ἀπ' τοὺς συντρόφους του, μὴ φωνάζεις...

— Τί σιγὰ, βρὲ ἀδελφέ, πού μῆσκασε, μῆσκασε! ἔκανε αὐτὸς ἀνοίγοντας τὰ χέρια.

Ἐκίασε τὸ καπέλλο του, πού τῷχε στὰ πίσω βάλμένο τοῦ κεφαλιού του, καὶ τῷφερε.

— Ἐλα εἰς ὑγείαν! εἶπαν οἱ ἐργατικοὶ χτυπώντας τὰ ποτήρια. Ὁ Θεὸς στὸ καλὸ!

Ἐνας ἀνθρώπος μὲ παλιὰ ροῦχα καὶ μ' ἓνα μαντίλι μαῦρο στὸ κεφάλι, φάνηκε στὴν πόρτα, πού κίνησε ὄλων τὴν προσοχή.

— ὦ, ὁ Χριστὸς! εἶπε ὁ ὑπνωματοῦχος.

Ὁ Ποίμης ξαφνιαστικῶς. Ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς, εἶχε ἀλήθεια εὐ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὸ ζωγραφίζουν.

Καὶ εἶχε καὶ μιὰ γαλήνη στὸ πρόσωπο, ἀλλὰ τὰ μάτια του ἦταν ἴδια, σκοτεινά, τίποτα δὲν τὰ φώτιζε.

— Χριστέ, ἔλα νὰ πάρεις ἓνα! τοῦ εἶπε ὁ ὑπνωματοῦχος.

Αὐτὸς χωρὶς ν' ἀπαντήσει πῆγε καὶ κάθησε στὸ βάθος μακρὰ, στὴ γωνιά ὅπου ἦταν οἱ κουβέρτες καὶ τὰ στρώματα, καὶ ὅπου ὑπῆρχε κι ἓνα τραπέζι.

— Ἔτσι εἶναι; τοῦ ἔκανε ὁ ὑπνωματοῦχος, πάλι θὰ σὲ σταυρώσουμε!...

— Ἄστον! εἶπε κ' ὁ καταστηματοῦχος.

— Σώκρατες! φώναξε ὁ δάσκαλος. Ἐλα, παιδί μου! Θέλω νὰ μοῦ φέρεις, λίγα στεγνὰ φασόλια! Ἄ, γιὰ σου, σὲ θέλω!...

— Μᾶς πῆρε ὁ διάολος τὸν πατέρα! ἔλεγε ὁ ἓνας ἐργατικὸς.

— Βάλτο τώρα, ἀδειαστο, τοῦ εἶπε ὁ ἄλλος.

— Ρέ, μαῖμου, Γιαννάκη, φέρε μισὴ ὀκτὼ καὶ γρηγόρα!... Νά, θὰ μετρήσω στὰ δέκα.

— Ὅχι, ὄχι!...

— Τί; Ἐγὼ διατάζω!...

— Εὐτυχημένοι ἀνθρώποι! σκέφτηκε ὁ Ποίμης.

— Στὸ διάολο, ὅλο πέτρες εἶναι τὰ φασόλια! Νά, πῆγα νὰ σπᾶσω τὸ δόντι μου!... εἶπε ὁ σύντροφος ἔκείνου, πού ἔμοιαζε μὲ τὸ Σαματᾶ.

— Ἀκόμα δύο κρασιά, ἓνας ἀπ' τοὺς ἐργατικὸς διέταξε.

— Νάχεις τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσακ καὶ τοῦ Ἰακώβ τὰ καλά! εἶπε ὁ δάσκαλος στὸ παιδί πού τοῦ πῆγε τὰ φασόλια.

— Ὁ Ἰακώβ εἶμαι γό!... φώναξε ὁ Χριστὸς, πού λέρα ἔτρωγε.

— Μὰ δὲν εἶσαι ὁ Χριστὸς; τὸν ρώτησε ὁ δάσκαλος μὲ τὴ λεπτὴ φωνὴ του, πού σὰ νάχε γραμμούλες, ἢ νάταν ἀπὸ πολλὰς φωνίτσες λεπτὲς σὰν κλωστή.

— Ναί, ἀλλὰ τώρα, εἶμαι ὁ Ἰακώβ!

— Τοῦρθε πάλι! εἶπε ὁ ὑπνωματοῦχος. Ἄ, ρέ, ἔρω γὼ τί θέλεις σὺ!...

— Ἄστε τον! φώναξε ὁ καταστηματοῦχος.

Ἐγινε κάποια ἡσυχία. Οἱ ἐργατικοὶ φύγανε. Καὶ σὲ λίγο ὁ ὑπνωματοῦχος μὲ τὴν παρέα του.

Ὁ Ποίμης εἶδε κείνον, πού μόνος του ἔβρινε στὸ βάθος κορυμμένος μὲ τὰ βαρέλια, νάχε ἀποκοιμηθεῖ. Τὸ κεφάλι του στηριζότανε στὸ στήθος του.

— Αὐτὸς εἶναι εὐτυχής!... εἶπε.

— Μὰ γιὰ πὲς μας, λοιπόν, εἶπε ὁ γέρο μεσίτης στὸ δάσκαλο, δυνατὰ, τί ἀπόκαμε κείνος ὁ Δρακουλίδης;

— Ὁ Δρακουλίδης θέλεις νὰ πῆς! τοῦ ἀπάντησε ὁ δάσκαλος. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι γιὰ τὸ βραδάκι στοῦ Φαναρτζῆ! Νάναί καὶ ὁ Σταμάτης, ὁ Γιαννάκος!... Ὁ Ξενοφῶν ἔκανε τόσο καιρό...

Ὁ καιρὸς εἶχε ἀλλάξει πολὺ. Σύννεφα εἶχαν πέσει. Ὁ ἥλιος φώτιζε θαμπὸς πίσω ἀπ' ἀραιὰ σύννεφο.

Πῆγαινε σιγὰ στὸ σπίτι του. Αἰσθανόταν κομμένα τὰ πόδια του, τὶς κλειδώσεις καὶ ζάλη...

— Ὅλοι παληάνθρωποι εἶνε, παληάνθρωποι! εἶπε.

Θυμήθηκε καὶ τὴν ἀπόφαση ποῦχε κάνει.

— ὦ, ἀφῆσέ με, ἔκανε, ἔγὼ δὲ μπορῶ!...

Κοντὰ σχεδὸν στὸ σπίτι του, εἶδε τέσσερα-πέντε παιδιὰ νὰ βγαίνουν ἀπ' ἓνα δρόμο, σούφροντας μιὰ γάτα ψόφια, δεμένη ἀπ' τὸ πόδι της τὸ πῆγε.

Πίσω πήγαινε τὸ τυφλὸ παιδί μ' ἓνα ἄλλο μικρό, πού τὸ ὠδηγοῦσε, κρατώντας μιὰ βέργα.

Ἄπο πέρα κείνη τῆ στιγμῆ ἓνα ἄλλο παιδί ξεφύτρωσε.

— Κώστα! πού πάτε; φώναξε.

Τὸ τυφλὸ παιδί στάθηκε, τὸ κεφάλι του, πού κουνιόταν πάντα, κουνήθηκε πιδ γρήγορα, σὰ νὰ θελε νὰ συλλάβει τὸν ἦχο τῆς φωνῆς, καί μὲ μιὰς ἀπάντησε :

— Παυλάκη, ἔλα!... σκοτώσαμε τὴ γάτα μας! γιατί μᾶς ἔφαγε μιὰ ὀκᾶ κρέας!... Τῆς βγάλαμε καί τὸνα μάτι!...

Τὰ παιδιὰ ξακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

Ὁ Ποίμης μπῆκε μέσα στὸ δωμάτιό του.

Κάθισε στὸ κρεβάτι πετώντας σὲ μιὰ καρτέλα τὰ σῦκα.

— Θεέ μου, θεέ μου, ἔκανε, δὲ μπορῶ! Τὸ πιστεύεις; βαρέθηκα!

Τὸ σκέφτηκε αὐτὸ τὸ τελευταῖο, ποῦπε.

— Ναι, ναι, βαρέθηκα! Τί; βαρέθηκα!... Καλύτερα!... Πῶς ἤθελα! ὦ!...

Τὸ πρόσωπο τῆς μάνας του φάνηκε ζωηρὸ νὰ παρουσιάζεται.

— ὦ, ὦ!... ἔκανε.

Κούνησε τὸ κεφάλι λίγο μ' ἓνα ἑλαφρὸ πικρὸ χαμόγελο :

— Αὐτῆ θὰ μὲ κληρονομήσει, εἶπε καί ἀπ' τὰ χεῖλια του βγήκε ἓνα γέλιο σὰν κλάμμα μικρό...

Γυρμένος ἔμενε στὸ κρεβάτι του. Κάποτε ἔλεγε :

— Πῶς ἤθελα, πῶς ἤθελα!

Καί στὸ σπῆτι ἤσυχία. Φωνές παιδιῶν στὴν ἀδελή, μόνο.

Ἄλλα νὰ θόρυβος στὴ γαλαρία. Κι ἄκουσε ἔξω σχεδὸν ἀπ' τὴν πόρτα του, νὰ μιλοῦνε δυνατά :

— Τίποτε πάλι, ἔ; ρωτοῦσε μιὰ γυναικεία φωνή.

— Τίποτα καί τίποτα!... τῆς ἀπάντησε μιὰ ἀντρίκια. Ἡ ἀγορὰ εἶνε ἄδεια, δὲν ἔχει τίποτα, τίποτα!... Καί ὁ κόσμος νά! μελίσει! Καί πού νὰ βροῦν οἱ φουκαράδες! Ὅλα εἶνε ἄδεια, ἄδεια! Χαρουπάλευρα μόνο, σῦκα καί σταφίδα!...

— ὦ, ἀλλοίμονό μας! Μὰ τί θὰ γίνουμε! Ἐτσι θὰ πεθάνουμε ὅλοι!...

— Ἀφοῦ τὸ θέλουν οἱ μεγάλοι, ἄς φοβήσουμε!...

Πάψανε. Ἄκουσε τὰ βήματά τους νὰ φεύγουνε, ν' ἀπομακρύνονται, καί κρότο πόρτας νὰ κλείσει, ἔπειτα.

Ἦθελε ἀκόμα νᾶκουγε τῆς φωνῆς, τῆς ἤθελε, ἀν καί δὲ λέγανε εὐχάριστα πράγματα. Ἄλλ' ἔγινε ἡσυχία πάλι. Καί οὔτε τῆς φωνῆς τᾶν παιδιῶν δὲν ἄκουσε.

— Δὲ μπορῶ, δὲ μπορῶ, κάτι ἔχω!

— Ἐαφνικὰ τοῦ φάνηκε πῶς δὲν ἔβλεπε καλά, πῶς τὰ μάτια του εἶχαν θολώσει, καί πετάχτηκε.

Ὅχι, ὄχι: ἴσως νᾶταν ἀπ' τῆ σκοτεινιά, ποῦχε πέσει ἀπ' τὴ συννεφιά.

Καί κοίταξε ἔξω νὰ δεῖ ἂν διακρίνει καλά.

Εἶδε πέρα δυὸ κυπαρίσσια, πάνω ἀπ' ἄλλα δέντρα, τὸνα κοντὰ σᾶλλο, νὰ φαίνονται, καθὼς κουνιόντουσαν ἀπ' τὸν ἄνεμο, πῶς φιλιόντουσαν, πῶς ἔφευτε τὸνα στὴν ἀγκαλιά τᾶλλου καί φιλιόντουσαν μανιακά.

— Μὰ ἦταν αὐτὰ τὰ κυπαρίσσια, ἦταν ἐκεῖ; ἢ μοῦ φαίνονται; ρώτησε τὸν ἑαυτὸ του.

Καί τὰ κυπαρίσσια ξακολουθοῦσαν τὰ ἴδια, τὰ ἴδια νὰ κάνουνε.

Ἐφυγε ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Νὰ πλαγιάσω... ἴσως μ' ὠφελήσει!...

Καί πετώντας τὰ ρούχα του, χώθηκε κάτω ἀπ' τὰ σκεπάσματα.

— Δὲ μπορῶ ἔκανε.

Αἰσθανόταν τώρα, κρού, κρού δυνατά!...

Πέρασε λίγο.

Σὰ νᾶτανε σὲ μιὰ βάρκα πού μόλις τὸν χοροῦσε, στὸ βάθος τῆς πλαγιασμένως, καί πάνω του νᾶχε οἰγμένα, γιὰ σκεπασμα, πανιά ἀπὸ κατάρτια, ὅλα κρούα παγωμένα. Καί νᾶτανε ἡ βάρκα ἀφημένη σὲ μιὰ θάλασσα βορεινῆ, κατᾶρμιχη, πού τὰ κύματά τῆς τὴν πήγαιναν ὅπου θέλανε!... Πάνω του ἔβλεπε ἓναν οὐρανὸ σκεπασμένον ἀπὸ σύννεφα σταχτερά καί τίποτα ἄλλο!...

Συνῆλθε λίγο.

— Μάνα μου! ἔκανε,

Ἄναστέναξε καί κοίταξε τὸ δωμάτιο πού βρισκόταν. Ἄλλ' ὁ νοῦς του ἦτανε σὰ νὰ συρόταν, ἢ κάτι νὰ τὸν ροφοῦσε νὰ τὸν σύρει σὲ βάθη!...

Ἄκουσε ὅμως, ἔξω, θαμπὰ ὅπως βλέπει κανεῖς ἓνα πράγμα μέσα ἀπὸ ὀμίχλη, φωνές παιδικῆς νὰ τραγουδοῦνε :

Δευτεριά μου, χάρισέ μου

μὴν αἰώνια ζωή!...

Δευτεριά μου!...

Πάλι βυθίστηκε, σύρθηκε ἀπ' ἐκεῖνο τὸ ρούφηγμα, πού σὰν ἀνεμοστρόβιλος κινήθηκε!...

Ο ΤΑΦΟΣ

Ἡ μάχη εἶχε ἀρχίσει.

Τὰ πρῶτα συντάγματα εἶχαν οἰχτεῖ στὴ φωτιά. Τὸ πυροβολικὸ πίσω μας βρόνταγε δαιμονισμένα σκορπώντας στὸν ἄερα τὴν ἐκδίχηση, τὴ μαβροῖα, τὴν καταστροφή, τρανάζοντας γῆς καί οὐρανὸ, σαρώνοντας ἀνθρώπους καί ζῶα, δέντρα καί χώματα. Ὁ καπνός, πού σὰ μάβρη καταγιά εἶτανε χιμμένος ὀλοῦθε, μᾶς εἶχε τυφλώσει, στενέβοντας τὸν δρίζοντα γύρω μας πού καί πού μέσα στὰ πικνὰ σύννεφα ξεχωρίζαμε μακριὰ σὰν πύρινες φούντες τῆς φωτιῆς τῶν κανονιῶν, καί κάπου κάπου μέσα στὴ βουή ἔφτανε ὡς τ' ἀρτία μας τὸ ἄγριο ξεφωνητὸ ποῦβγαζε βαθεῖα ἀπὸ τὰ σπλάγχα του κάποιον θῦμα τῆς λύσσης τοῦ πολέμου.

Ἐμεῖς εἴμαστε στὴ δέφτερη γραμμῆ μετρώντας τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς μας, περιμένουμε ἀμίλητο τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου.

Ἄξαφνα μιὰ δυνατῆ, βαρεῖα φωνή—ἡ φωνή τοῦ συνταγματάρχου μας, ἀκούστηκε :

— Ἐμπρὸς παιδιά! ἡ σειρά μας τώρα. Ὁ Ἄρχηγὸς θέλει νάνα παρμένη ἀπὸνε ἡ πρώτη γραμμῆ ἔμεῖς πρῶτοι νὰ μποῦμε σὲ χαράκωμα. Θάρρος, παιδιά! Ζήτω ἡ Πατρίδα!

Μόλις πού πρόσφασα ν' ἀλλάξω μὲ τὸν ἀδερφὸ μου, πού στεκότανε πλάι μου, μιὰ τελευταῖα χαδιάρικη σὰ φύλημα ματιὰ καί ὅλοι μαζὶ δομήσαμε. Ἐνα ἄγριο ποδοβολητὸ ποῦφευρε ἀνατριχίλα σ' ὅλα τ' ἀντρενωμένα κορμιά, ἀγολόησε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς γραμμῆς. Ὁ χάρος ζύγωνε μὲ τρελλὸ χορδὸ.

Περάσαμε τὸ διάστημα πού μᾶς χώριζε ἀπ' τὴ

γραμμή της φωτιάς με γληγοράδα πουλιού, γληγοράδα φρενιασμένη που τή δίνει μονάχα ή δίψα της νίκης. Ριχτήκαμε με λύσσα στην εξολοθρευση. Καθένας μονάχος του ανιγμένος μέσα στη σκόνη και τον καπνό άκουγε γύρω του κραυγές, χτυπήματα, ουρλιάσματα, σώματα βαρεία να πέφτουνε στη γής χωρίς να ξέρει ποιανού είναι...Καθένας μονάχος μέσα στο σάλαγο χτύπαγε ούθε έβρισκε, χωρίς να ξέρει ποιά στήθος ή σφαίρα του περνάει...

Γιομίζοντας διαρκώς τὸ ντουφέκι μου και οίχνο-τας, προχώραγα πάντα μπροστά. Μιά στιγμή, που τώρα σάν όνειρο τή θυμάμαι, γύρισα να ιδώ που βρισκότανε ὁ αδερφός μου· τὸ μάτι πουθενά δεν τὸν απάντησε. Μιά σκιά πέρασε ἀπὸ τὸ μέτωπό μου, μα γλήγορα τή συνεπήρε κι ἀφτῆ τῆς μάχης ἡ καταιγίδα. Ξακολούθησα να προχωρῶ πάντα μπρός· μα τώρα, δεν ξέρω γιατί, με μεγαλύτερη λύσσα, με περισσότερη παραφροσύνη χτύπαγα ὅπου έβρισκα, σύντριβα, σκοτώνω, αναποδογύριζα, τσάκιζα. Τί ἀπόλαψη τότε να μπήχνεις τὴν ξιφολόγη τυφλὸς ἀπ' τῆς μανιά ὅπου βρισκεις· κάθε χτύπημα σου δίνει περισσότερη δύναμη για ἓνα δέφτερο, κάθε τρύπημα μεγαλώνει τὴν ἐλπίδα στὴ νίκη.

Ύστερα ἀπὸ λίγο ἄκουσα πάλι δυνατὲς κραβγές και βοὴ πίσω μου, σάν κάποιον ἀγριεμένο κύμα νᾶσπαγε σὲ βράχο. Ἔΐταν ἀλήθεια κύμα, μα κύμα ἀνθρώπινο πουρχότανε κι ἀφτὸ να μᾶς βοηθήσει, ὅπως και μεῖς πρὸ ὀλίγου τοὺς ἄλλους. Έτρεχε κι ἀφτὸ με τὶς ἴδιες σκέψες, τὴν ἴδια δίψα, τὸ ἴδιο μάνιασμα...

Άφτὸ ξακολούθησε ὡς τ' ἀπόγεμα. Ἐπὶ τέλους εἶχαμε νικήσει. Ὁ ἔχτρος συντριμμένος ὕστερα ἀπὸ παλληκαρίσα ἀντίσταση ὑποχώρησε κι ἐμεῖς εἴμαστε πιά καλά στερωμένοι στὶς καινούργιες μας θέσες. Μα ποιὸς ξέρει, να ζοῦσε τάχα ὁ αδερφός μου; Ένοίταξα πάλι γύρω μου, ζητώντας τον. Πουθενά! Ὅλοῦθε ἄγνωστοι, ξένοι, πρόσωπα μαβροκίτρινα ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, τὸ μαροῦτι. τὸν κόπο μου προξενούσαν φοίχη. Μα μήπως κ' ἐγὼ εἴμωνα καλύτερα; Και τὸ δικό μου πρόσωπο στὸν καθένα ἀπ' τοὺς συντρόφους μου τὰ ἴδια αἰσθήματα θά γέννησε...

Ζήτησα τὸ λοχία μου· χαμένος. Τὸ λοχαγὸ μου, τὸν ταγματάρχη μου· τίποτα. Ἀπὸ τὸ λόχο μου, ἔξδν ἀπὸ μένα, ἄλλοι δυὸ τρεῖς εἶχαν σωθεῖ, κι ἀπ' ὄλο τὸ σύνταγμα μᾶς οἱ ζωντανοὶ μετριόντουσαν στὰ δάχτυλα. Έτρεξα στὸ συνταγματάρχη μου, ποῦταν πατριώτης μου και με γνώριζε, και τὸν παρακάλεσα να μοῦ δώσει τὴν ἄδεια να πάω να βρῶ τὸν αδερφό μου. Μὲ ἄφισε.

Τότε, με συνοδεία δυὸ νοσοκόμων, ἄρχισα ἀτέλιω-τα ψαξίματα μέσα στὴν ἀπέραντη ἐκείνη ἔκταση τῆς καταστροφῆς. Παντοῦ συντρίμια· ὄλοῦθε σκορπισμένα κανόνια, ὅπλα σπασμένα, σπαθιά, μαζὶ με σώματα σκοτωμένων, δέντρα, τοῖχοι, χώματα ἀναποδο-γυρισμένα σκεπάζοντας ἄλογα κι ἀνθρώπους· κι ὁ ἄηλιος βασιλεύοντας πέρα, κατακόκκινος κι ὁ ἀφτὸς, μέσα σὲ σταχτερὰ σύννεφα, ἔριχνε ἀπάνου σ' ὄλα μιὰ ἀπαίσια πύρινη λάμψη.

Ἀπελισμένος, ψάχνοντας σ' ὄλα τὰ μέρη, σ' ὄλες τὶς τροῦπες, σ' ὄλα τὰ χαντάκια, ξεχώνοντας ὅ,τι έβρισκα, τὸν ζήτηγα. Ἐπὶ τέλους ἓνας ὄγκος μᾶ-βρος πὶὸ ψηλά ἀπ' τᾶλλα τράβηξε τὰ βλεμματά μου. Πλησίασα. Δυὸ ἀνθρώποι, ὁ ἓνας ἀπάνου στὸν ἄλλον, πρόσωπο με πρόσωπο, εἰντουσαν ξαπλωμένοι

κει χάμου. Τρέμοντας ἔσκυψα να γυρίσω τὸν ἀπὸ πᾶνου για να βεβαιωθῶ ὅμως εἰντουσαν τόσο σφι-χτὰ ἀγκαλιασμένοι που γύρισαν· οἱ δυὸ μαζὶ. Μα στὸ τέλος εἶδα: εἶταν ἐκεῖνος.

Ναι, ὁ αδερφός μου, σκοτωμένος, κάτου ἀπὸ ἓνα βούλγαρο ἀξιωματικὸ ποῦταν κι ἀφτὸς νεκρός. Θά πᾶλεσαν βέβαια πρὶν πέσουν, κ' ἡ πᾶλη θᾶταν φο-βερῆ· θάγωνίστηκαν για πολὺ τὰ δυὸ παλληκάρια. Φαίνεται πὼς πρῶτα ὁ αδερφός μου κατάφερε ἐπὶ τέλους κ' ἔμπηξε τὴ λόγη στὸ λαιμὸ τοῦ βούλγα-ρου· μα κ' ἐκεῖνος πεθαίνοντας πέρασε τὴν καρδιά τοῦ ἄλλου με μιὰ σφαίρα. Έτσι κ' οἱ δυὸ σφια-στηκαν ἀρπαγμένοι ἀκόμα, κι ὁ τελευταῖος σπασιὸς τοῦ θανάτου τοὺς εἶχε πὶὸ σφιχτὰ ἐνώσει. Στὸ πρό-σωπό τους ἦσαν βαθειὰ χαραγμένα τὰ σημάδια τῆς ἀγωνίας και τοῦ πόνου· τὰ νύχια τοῦ ἓνος εἶχαν μπεῖ βαθιὰ με δύναμη στὰ ροῦχα τοῦ ἄλλου· νόμι-ζες πὼς ἀκόμη ἀγωνιούσαν, πὼς ἀκόμη ἦσαν ζων-τανοὶ και πᾶλεβαν.

Ριγώντας προσπάθησα να τοὺς χωρήσω· οἱ νε-κροὶ φαίνότανε πὼς δεν ἤθελαν. Δοκίμασα πάλι· μα τὰ νύχια τους δεν ξεκολοῦσαν ἀπ' τὰ ροῦχα· οἱ νε-κροὶ φαίνότανε πὼς ἀντιστεκόντουσαν.

Οἱ δυὸ νοσοκόμοι που ὡς τὸ τότε σιωπηλοὶ, ἀκί-νητοι εἶχαν σεβαστεῖ τὴ λύπη μου, θέλησαν να με βοηθήσουν. Τοὺς ἐμπόδισα. Με τί δικαίωμα θά χῶριζα δυὸ ἀνθρώπους που ὁ θάνατος τοὺς εἶχε ἐ-νώσει. Ἡ ἰδέα που τοὺς ἔκαμε ἔχθρους, ἡ ἰδέα που τοὺς ἔσπρωξε νᾶλληλοσκοποθούνε, ἡ ἰδία ἰδέα τοὺς εἶχε ἀγκαλιάσει· κι ἂν ἐδῶ κάτου ἔζησαν χωρισμέ-νοι, ἔκει πέρα στὸ ἄγνωστο ἐπήγαιναν ἀγκαλιασμέ-νοι. Τί ξέρουμε ἐμεῖς ἀπ' τὸ μυστήριο τῶν νεκρῶν για να παραβοῦμε τὴν τελεφταία τους θέληση;...

Γλήγορα με τὴ βοήθεια τῶν δυὸ στρατιωτῶν σκά-ψαμε ἓνα λάκκο. Έσκυψα και φίλησα τὸν αδερφό μου στὸ μέτωπο· φίλησα και τὸν ἄλλον. Έστερα ὅπως εἰντουσαν ἔτσι ἀγκαλιασμένοι, τοὺς ἔβαλα μέ-σα. Ὡ, πὼς φαίνόντουσαν πὼς κι ἀφτοὶ φιλιόντου-σαν σ' ἓνα ἀδερφικὸ ἀγκαλίωμα! Τοὺς σκέπασα με χῶμα.

Και τώρα ὅποιος διαβάτης περνάει ἀπὸ κει θά συναντήθει ἓνα μᾶβρο ξύλινο σταβρὸ κι ἀπάνου σ' αὐτὸν θά διαβάσει:

«Γιώργης Λαζαροῦ—Ἰβάν Γιούγκωφ
σκοτωμένοι στὴ μάχη τοῦ Κιλκίς».

Πάτρα, Μάρτης τοῦ 1920

Δ. Κ. ΨΑΡΟΣ

“ΓΕΛΑΣ ΚΛΑΙΣ,”

Γελάς,
Τὰ δόντια σου εἶν' ἀτίμητα πετράδια
Και κλαῖς.
Τὰ δάκρυα σου κυλοῦν μαργαριτάρια

Γελάς,
Κ' ἐγὼ θλιμμένη σὲ κοιτάζω
που σὺ γελάς κ' ἐγὼ ἀναστενάζω
Και κλαῖς,
Ὡ, μοῦ ραγίζει τὴν καρδιά!
Γέλα χίλιες φορὲς, μὴν κλάψεις μιὰ!

Γιάννενα 1916

ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΟΣ

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΒΑΤΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑΝ "ΤΥΠΟΣ",
ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3, ΑΘΗΝΑ

Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τεχνικοί συντάκτες: Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ, ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟ-
ΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διαχειριστής: Η ΕΤΑΙΡΙΑ "ΤΥΠΟΣ",

"Όσα γράμματα ενδιαφέρουν τη Διαχείριση πρέπει
να διευθύνονται:

«ΕΤΑΙΡΙΑΝ «ΤΥΠΟΣ» Σοφοκλέους 3, ΑΘΗΝΑΣ»

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Για την Ελλάδα

δρ.	20	τό χρόνο.
>	10	το εξάμηνο.
>	5	τό τρίμηνο.
£	1	τό χρόνο.
£	0.10	τό εξάμηνο
\$	5	τό χρόνο
\$	3	τό εξάμηνο

Για την Αγγλία και Αίγυπτο

Και για τα άλλα μέρη ανάλογα

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΟΙ καθαρευουσιάνοι βρήκανε να προτείνουνε τρό-
πο για να γιορτάσουμε τα εκατόχρονα του
Σολωμού. Να όριστεί μια ημέρα Σολωμού, να ύ-
ποχρεωθούνε αί άνθρωποι να γιορτάσουνε τη μνή-
μη του Σολωμού, και τελευταία να μαζευτούνε έρα-
νοι για να στηθεί ο απαραίτητος άδριάντας. Τι Σο-
λωμολατρεία, Θεέ μου! Πώς σιναντιούνται πάντοτε
οί δημοσιογραφικές αντίληψεις! Και να πηγάζουνε
οί ιδέες αυτές από καθαρευουσιάνους ή από αξιο-
σημειώτους μιστούς. Δεν άμφιβάλλουμε πως οί άρ-
μόδιοι θα υιοθετήσουνε την πρόταση, αφού μάλι-
στα αυτή βγήκε από τις σοφές στήλες των επίση-
μων όργανων τους. Γιατί αφού τα έκωμικοποιήσαμε
όλα, από τη γλώσσα ως τον Ακάθιστο Ύμνο που
θα ψάλλουνε οί μαθητές στο Στάδιο, γιατί να γίνει
εξάιρεση για τον κακομοίρη το Σολωμό; Να όρι-
στεί ημέρα Σολωμού σ' ένα τόπο που άγνοεί ακόμα
και τόνομά του!; Όλο το έργο του ποιητή είναι
σχεδόν άγνωστο έξω από το στενό κύκλο των πλη-
ροφορημένων. Πόσει κι από τους μορφωμένους
μας ακόμα ξέρουνε περισσότερο από τους δυο πρώ-
τους στίχους του Ύμνου της Έλευθερίας; Εμείς
νομίζουμε πως οί περισσότεροι θάγνοουνε ακόμα
και πως οί στίχοι αυτοί είναι του Σολωμού. Και
πέρα σε μια τέτοια τραγική άνταρξία κάθε προ-
παρασκευαστικής εργασίας, να υποχρεώσουμε τον
κόσμο να γιορτάσει την ημέρα του Σολωμού. Ποιός
είναι αυτός ο Σολωμός; Θα ρωτάει ο κόσμος. Και
με το δίκιο του. Γιατί ο κόσμος πολιτικούς μόνο
ξάιρει, τους αξίους συγγραφέαδες του τους άγνοεί.
Και σά στηθεί κι ο άδριάντας, οί άνθρωποι θα
μαζεύονται άποκάτω και θα χάζουνε λέγοντας ο
ένας στον άλλο πως ο άδριάντας θα είναι κανενός

έφοπλιστή που χάρισε κάμποσες χιλιάδες για να
χτιστεί κανένα φιλανθρωπικό ίδρυμα από τα πολλά
δημιουργήματα της ακατάσχετης άστικής φιλανθρο-
πίας. Μα τέλος πάντων είναι ανάγκη πάντοτε νάν-
τιγράφομε τους ξένους; Οί ξένοι τους ζούνε τους
συγγραφέαδες τους κι όταν τους στήνουνε άδριάντα,
μια ψυχική ανάγκη τους θέλουνε να ικανοποιήσουνε.
Έδώ ποιοί είναι κείνοι που ζούνε το Σολωμό για
να νιώσουνε την ανάγκη να γιορτάσουνε; Όλα
μας θεατρικά, πρόχειρα, πρόωρα. Το μόνο που
θέλιζε να γίνει, δε γίνεται. Μια λαϊκή, φτηνή έκ-
δοση των έργων του Σολωμού που να κυκλοφορή-
σει στις λαϊκές μάζες. Μα και μ' αυτό πάλι τι θα
κερδίζαμε; Ποιός θα τον ερμηνέψει τον ποιητή
για να τον κάνει προσιτό στο λαό; Α! όρισμένα,
είναι πολύ άμαρτωλή ή γενιά ή δική μας για να
καταπιαστεί τέτοια ζητήματα που χρειάζονται
παράένα, θερμή ψυχή. Ο Σολωμός θα μείνει μοι-
ραία για πολύν ακόμα καιρό άγνωστος στον πολν
λαό. Όσο να ρθει μίαν άλλη εποχή πιο τίμια για
να τονε γνωρίσει και να τον τιμήσει. Η άστική
μικτή ψυχή είναι άνάξια για τέτοιες άφηγές, άγνές
ιερούργιες.

ΓΙΑ όλους τους κλάδους στέλνονται στην Εύ-
ρώπη ύπότροφοι για να σπουδάσουνε και να
χρησιμοποιηθούνε άμα γυρίσουνε. Το μέτρο αξιέ-
παινο. Εμείς οί Ρωμιοί, όσο κι αν είμαστε ο πε-
ρισύσιος λαός του Κυρίου, να, που είμαστε αναγκα-
σμένοι να ζητήσουμε το φώς της έπιστήμης από
τους ξένους. Αί, τί να γίνει. Παίρνουμε το φώς,
μα μās μένει πάντα μονοπόλιο ή ασύγκριτη ξε-
νάδα μας που δεν μπορεί να μās ξεπεράσει κανέ-
νας. Και μόνο για ένα πράμα δε βλέπομε τους
άρμόδιους να φροντίζουνε. Λέμε πως βάλαμε τη
δημοτική στα σκολειά. Φροντίσαμε ακόμα όπως
δπως να πασσαλείψουμε τους δασκάλους και με λίγα
σχετικά γνωσιδία. Μα για το άνωτερο προσωπικό
που θα διευτύνει τη μεγάλη αυτή μεταρρύθμιση, δε
βλέπομε να γίνεται τίποτα. Τρεις άνθρωποι όσο
κι αν είναι γίγαντες, δεν μπορούνε να βαστάζουνε
όλο αυτό το τεράστιο βάρος. Χρειάζονται πολλοί,
πέρα πολλοί που να ξαίρουνε γλωσσολογία και δι-
μοτική γλώσσα για να μπορέσουνε να εφαρμόσουνε
τη μεταρρύθμιση. Έδώ όπως το ξαίρουμε, γλωσσο-
λογία άληθινή δε διδάσκεται. Και τη δημοτική, με-
τοχημένοι είναι που την κατέχουνε. Γιατί να μη
σταλθούνε καμπόσοι ύπότροφοι στην Ευρώπη να
σπουδάσουνε γλωσσολογία και δημοτική γλώσσα
και φιλολογία; Κι αν είτανε να σταλθούνε, ποι
άλλου θα μπορούσανε να σπουδάσουνε τελειότερα
και να γαπήσουνε τη δημοτική γλώσσα παρά στη
Σορβόνη του Παρισιού; όπου διδάσκει ο Ψυχάρης;
Η δέν πρέπει ούτε νακούγεται τόνομα του Ψυχάρη
γιατί έχουμε σήμερα τη μεγάλη ευτυχία να ζούμε
σε μεταψυχारीκή περίοδο;

Ίδρωτας χρειάζεται για να καταλάβης για ν' άγαπήσης
κείμενο αρχαίο. Άμα προπαθήσης και το φέρης στη δι-
μοτική, από την προσπάθεια την ίδια βλέπεις, αρχαία
γλώσσα τι θα πη. Άλήθεια που όταν το νοιώσης, όταν
τη νοιώσης ψυχή και σάρκα την αρχαία μας γλώσσα, τό-
τες πιά πάει κ' η καθαρέβουσα. Θα καταντήση παραμύθι.

Ψυχάρης

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

I

Ἔλεις : ὁ χρόνος ὁ στεγνός,
ἄλλοτε πᾶ δὲν περιμένω
τὸν ἄντρα τὸν ἀγαπημένο·
καὶ τώρα σῶθῃκ' ἢ κλωστή
ποῦ χρόνια καὶ καιροὺς κρατοῦσα
μέσα στὰ χέρια μου πιστὴ
νὰ φαίνω μὴ καὶ νὰ ξυφαίνω·
ἀπόμεινέ μου μακρυνός
στὴ θάλασσα τὴν κυματοῦσα
ὁ πόθος ὁ παντοτεινός.

II

Κι ἔλεις : ἀφήσαν τὰ πουλιὰ
ἔρημο τὸ σεμνὸ μου δῶμα
κάποιαν ἀγροῦλα, κάποιον γιώμα·
χωρὶς τραγούδ' οὔτε φωνή
πᾶνε τὰ ἐρωτικά τῆρῶδια
κι οἱ ταξιδιωτὲς γερανοὶ
μὲ τὸ κλεισμένο τους τὸ στόμα·
ἔμειν' ἢ πρόσχαρη φωλιά
στὴ λίπη καὶ στὴν καταρρόνια,
κιθῶς ἐπτέρειψ' ἢ λαλιά.

III

Ἐλπίδα μου, μὲ τ' ἀργαλειοῦ
σώθῃς τὴ γρήγορη σαῖτα
στὴ σκοτεινὴ μ' ἐδῶ σοφίτα
φαίνοντας τ' ἄσωστο πανί
μὲ τ' ἄλαφρό πιστό μου χέρι
καὶ τὴν καλόγρια πομονή·
Μὰ τώρα γύρισε καὶ κύττα,
χλώμας' ἢ φλόγα τοῦ ἡλιοῦ
καὶ πέθανε τὸ καλοκαιρι
στὴν ἄκρη τοῦ περιγιαλιοῦ.

IV

Ὁ κουπολάτης τὸ τιμό—
τιμόνι κεῖ στάκροθαλάσσι
τόρριξε γιὰ νὰ ξαποστάσει
στὴν ἀνεκύμαντη στεριά·
κι ἀπ' τὰ ψηλά βουνὰ πὸν ζοῦνε
κορίτσια πλήθος στὰ μαντριά
κι ἀπ' τὰ πυκνὰ μεγάλα δάση,
ὄλα λαλοῦν τὸ μισεμὸ,
γοργοὶ σὰ νὰ τὰ κννηγοῦνε
οἱ Πάνες μέσα στὸ δρυμό.

V

Ὅλοι γυρίζουν τὸ στρατι,
στρατι τὸ φίδι μονοπάτι,
οἱ ξένοι κι ὅσοι νὰι φευγάτοι·
ὁ ἄντρας στὴ ζεστὴ ἀγκαλιά
τῆς ἀποθυμισμένης πάλι,
νὰ τῆς ἀνάψει μὲ φιλιὰ
τὸ σκοτεινὸ γλυκὸ τῆς μάτι,
καὶ μόν' ἢ ἐλπίδα μου κρατεῖ
ἔρημο σὰν πρὶν τὸ περιγιαλί,
ὠϊμέ—τὴν πόρτα σφαλιστή.

VI

Μ' ὄσπου νὰ λυώσει τὸ παλιὸ
μέσ' τὴ φτωχὴ καρδιά σ' ἄλλή !
πᾶρχιζες πάντα μοιρολόι,
γυρνοῦσε πάλι τὸ πουλί
μὲ τὸ φαιδρὸ καλὸ τραγούδι,
μὲ τὸν ἀνθὸ μὲ τὸ φίλι
μὲ τὴν τρεμάμενη τὴ χλόη·
καὶ στὸ κλαδί τὸ φαλακρὸ
σὰν ἀστεράκι τὸ λουλοῦδι
γελοῦσε ξάφρον τὸ μικρό.

VII

Ἔλεις : καὶ τούτη τὴ χρονιά
σαῖτα δῶ στὸν ἀργαλειό μου
τραγούδα τὸν πεθυμητό μου
θάρθεϊ μοῦ λέ' ἢ τρυφερῆ
τῆς Ἀνοιξῆς πνοῆ πὸν νιώθω
ὁ ἄντρας τὸν ποῦ καρτερεῖ
ἢ ἐλπίδα πάνω στὸν ιστό μου,
θενάρθη πάρε τὴν κλωνιά,
καὶ δέσε τὸν καιροῦργον πόθο
μὲ τὴ σωσμένη μ' ὄρφανιά.

VIII

ὦ Πηνελόπη μου, κ' ἐσὺ
καρδιά πιστὴ, ποῦ περιμένεις
κ' ὑφαίνεις χρόνια καὶ ξυφαίνεις,
τῆς εὐτυχίας τὸ πανί
μὲ τὴν ἐλπίδα μου στημόνι
κ' ὑφάδι τὴν ὑπομονή,
πῶς ξέρεις πάντα νάνασταίνεις
τὴ νιὰ λαχτάρα περισσὴ
ἀπ' τὸ παλιὸ σου παραπόνι
μέσ' τὴ σαῖτα τὴ χρυσή.

IX

Ἐλπες τοῦ κάκου καρτερῶ
καὶ δὲ θὲ νᾶρθουν ἀπ' τὰ ξένι
τ' ἄφραστα τὰ νοσταλγημένα,
ὄσα λαχτάρησες, φτωγὴ
καρδιά, καὶ τόσα τόσα χρόνια
τὰ πρόσμενες μ' ἀπαντοχῆ,
ἄλλοι! — σὰ νᾶτανε ταγμένα
πρῶμο δὲν ἤρρανε καιρὸ
οὔτε καλόβολον ἀγέρα
κι ἄλλαξα πίσω τὸ φτερό.

X

Κι ὁμως στὸ κάδρο τοῦ βραδιοῦ
σὰν εἶδες πάλι κ' ἱστορήθη
ἐχτὲς τὸ νιὸ τὸ παραμῦθι
τῆς Ἀνοιξῆς—κι ὄλοι μὲ μιὰ
ἐκραξαν οἱ κρυφοὶ βατράχοι
ἐκεῖ στὴν ἀκροποταμιὰ,
ἀπ' τ' ἀδειανὰ βουβά σου βύθη,
μὲ βεργολόγισμα φιδιοῦ,
δὲς πὺν τινάγεται μονάχη
ἢ ἀποθυμὰ τοῦ τραγουδιοῦ.

Γ. ΦΤΕΡΗΣ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΜΕΓΑΙΡΑ

Μέρη ἀρκετὰ ἀφαιρέθηκαν, μαζί μὲ ἄλλα ὀλόκληρος ὁ πρόλογος, ἄλλα μέρη συντομεύθηκαν, ἢ συνέχεια διάφορων σκηνῶν ἀλλάχθηκε. Ἡ διασκευὴ ὁμως ἀν καὶ ἀρκετὰ ριζικὴ ἔγινε μὲ τέχνη, ἔμεινε πιστὴ στὴν ἐξέλιξη καὶ στὸ νόημα τοῦ ἔργου. Βέβαια σωστὴ δὲν εἶνε ποτὲ οὔτε ἡ παραμικρότερη ἀλλαγὴ. Κάθε ἔργο ἀνήκει ἀπόλυτα σ' ὅποιον τὸ ἔπλασε, ὅπως τὸ ἔπλασε, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται σὲ κανένα νὰ τ' ἀγγίξει. Ἀπὸ στοιχειώδη σεβασμὸ στὸ συγγραφεὴ, καὶ γιατί κάθε διασκευὴ, ὅσο κι' ἂ δημιουργηθεῖ μὲ ἀγάπη καὶ κατανόηση τοῦ ἔργου, ὅσο κι' ἂ νομίζει ὅτι διορθώνει, εἶνε ἀδύνατο κατὰ νὰ μὴ χαλάσει. Τὸ ἔργο βγήκε ἐνιαῖο ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητῆ, ὁ ποιητὴς ἔδωσε σημασία, χαραχτήρα στὸ κάθε τι πὺν ἔγραψε.

Ἄλλὰ μερικὰ ἔργα, κ' ἰδιαιτέρως τὰ ἔργα τοῦ Σαῖξπηρ, εἶνε τόσο δύσκολο ν' ἀνεβασθοῦν στὴ σκηνή, ἀκόμα καὶ νὰ παιχθοῦν, πιστά, εἶνε κ' ὑπερβολικὰ μακροῦ, λίγο παλιόμενα γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, καὶ σύγχρονα εἶνε τόσο πλούσια, ὥστε ἴσως νὰ μὴν εἶνε ἐντελῶς ἀσυγγώρητη ἢ προσπᾶθεια νὰ συρρονισθοῦν κάπως, χωρὶς βέβαια νὰ χάνουν τίποτε ἀπὸ τὸ ἰδιαιτέρὸ τους, δὲ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς δυνατόμεις τοῦ κάθε θεάτρου. Τὰ ἔργα τοῦ Σαῖξπηρ, ἀριστοτεχνικὰ, πρέπει νὰ παίζονται καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ θέατρο καὶ γιὰ τὸ κοινό. Ἄν τὸ θέατρο δὲν εἶνε τέλειο ἄς μὴ παίζονται τέλεια, ἀρκεῖ ἢ Διεύθυνση τοῦ θεάτρου νὰ ἔχει συνείδηση γιὰ τὶς

ἐλλείψεις τῆς. Ἀπὸ τὸ θέατρο τοῦ Ὀδείου δὲ ζητᾶ κανέναν τὸ τέλειο, μόνο μιὰ ἀδιάκοπη πρόοδο. Κ' ἢ διασκευὴ τῆς Μέγαιρας εἶταν ἀρμονικὴ.

Ἡ ἀφαίρεση π. χ. τοῦ προλόγου δὲν πείραξε. Ζωγραφίζει τὴν ἀπέραντη φαντασία τοῦ Σαῖξπηρ (ὁ Σαῖξπηρ ὁραματίζεται πλατιὰ καὶ βαθιὰ καὶ πᾶντοτε σωστὰ τὴ Ζωή, ἀλλ' ἴσως δὲν ἐμβαθύνει τὴν ἴδια του δημιουργία, τὴν ἐνότητα τὴ δίνει πολὺ περισσότερο τὸ δυνατό Ἐγὼ του πὺν συγκεντρώνει γύρω του τὴ Ζωὴ παρὰ ἢ θέλησή του) κατὶ ζωγραφίζει ὁ πρόλογος ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς ξένος στὴν κύρια δράση. Εἶνε μάλιστα πολὺ περίεργος, σὰ μιὰ πλοκή πὺν θὰ τὴν εἶχε ἀρχίσει ὁ Σαῖξπηρ χωρὶς νὰ τὴν τελειώσει. Τὰ πρόσωπα τοῦ προλόγου ζωντανὰ ἐνεργοῦν καὶ προβλέπεται μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἐξέλιξη, ὅταν ἔξαφνα γίνονται θεατὲς μόνο τῆς Μέγαιρας πὺν παίζεται γι' αὐτὰ, χωρὶς καμιὰ σχέση μὲ τὴ δική τους ἱστορία. Ὑποθέτεται ὅτι παρακολουθοῦν στὸ βάθος τῆς σκηνῆς τὴ Μέγαιρα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λάβουν πιά κανένα μέρος στὴν παράσταση, οὔτε κἂν στὸ τέλος δὲ μιλοῦνε πιά. Ἐξαφανίζονται. Ὁ πρόλογος εἶνε χαρακτηριστικὸς, μπορεῖ ὁμως εὐκόλα νὰ παραλειφθεῖ.

Ἄλλ' ἐντελῶς ἀδικιολόγητη εἶταν ἢ ἀπόφαση τοῦ Σκηνοθέτη νὰ παίζει πάλι, ὅπως καὶ τὴ «Δωδέκατη Νύχτα,» ὀλόκληρη τὴ Μέγαιρα ἐχτὸς ἀπὸ μιὰ σκηνὴ τῆς, μέσα σ' ἓνα σκηνικόν. Ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ σκηνοθεσίας εἶνε χαρακτηριστικὴ τοῦ Σαῖξπηρ κ' εἶνε ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἔργων του. Ἐχει ζωὴ τὸ περίγυρο, δὲν ἀλλάζεται αὐθαίρετα. Μένει ἐντελῶς ἀνεξήγητο πῶς γίνονται στὴ μέση μιᾶς διαβατικῆς πλατείας μερικὲς ἐντελῶς ἰδιαιτέρες οἰκογενειακὲς σκηνές. Τὰ δύο σκηνικὰ εἶσαν ὄχι πρωτότυπα ἀλλ' ὀπωσδήποτε ὁμορφα μὰ τί σημαίνει; Στὴν ἐποχὴ τοῦ Σαῖξπηρ τὰ ἔργα του παιζόνταν χωρὶς καθόλου σκηνικὰ. Σὲ μιὰ πινακίδα ἔγραφαν. «Αἴθουσα-Δρόμος-Πλατεία» κ.λ.π. καὶ ὁ θεατὴς ἔβλεπε μὲ τὴ φαντασία του. Ὁ τρόπος ὁμως αὐτὸς τῆς παράστασης, ὅσο κι' ἂ φαίνεται ἀπλὸς, ὑπερβολικὰ παλιωμένος σήμερα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι γελιὸς ἀπαιτεῖ ἓνα θέατρο μὲ ὀλόβαθη καλλιτεχνικὴ κ' ἐπιστημονικὰ φιλολογικὴ συνείδηση, μὲ ἐξαιρετικὸς ἠθοποιούς, ἓνα θέατρο μὲ ἐντελῶς νέο πρόγραμμα παραστάσεων, ριζοσπαστικόν. Τὸ θέατρο τοῦ Ὀδείου καθόλου ριζοσπαστικὸ ἄς ἀρκεσθεῖ νὰ ὑπερνικήσει τὶς τεχνικὲς δυσκολίες καὶ νὰ ἀλλάξει τὶς σκηνοθεσίας ὅταν παίζει Σαῖξπηρ.

Κι ἄς προσέχει καὶ τὶς μεταφράσεις του. Εἶναι ἀνυπόφορη ἢ ἀδιαφορία τοῦ θεάτρου τοῦ Ὀδείου γιὰ τὸ τόσο σημαντικὸ ζήτημα τῶν μεταφράσεων. Τὸ πιδ συχνὰ οὔτε κἂν ἀναφέρει στὸ πρόγραμμα, ὅπως ἀπαραίτητα πρέπει, τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστή. Ἄραγε ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ἀξίζουν οἱ μεταφράσεις τότε πῶς τοιμὰ νὰ τὶς παρουσιάζει; Ἡ δὴθεν ἔμμετρη μετάφραση τῆς Μέγαιρας—ἀγνώστου πάλι μεταφραστή—ἔσοχιζε τ' αὐτὰ σὰ μαχαιριές. Εἶταν ἀψυχη, ἀνέκφραστη, παρόμορη, σὲ γλώσσα μιχτὴ καὶ συχνὰ πρόστυχη, στὸν ἴδιο σχεδὸν στίχο ἀκούονταν ἢ «κεφαλή σου» καὶ ἢ «κούτρα σου», ἢ «νὰ πάρης τὰ βρεγμένα σου» χωρὶς οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς νὰ λέγονται ἄν στιγμὲς ὅπου ἐπίτηδες μεταχειρίζεται πρόστυχες λέξεις ὁ Σαῖξπηρ.

Κρίμα νὰ μὴ διορθώσε τὰ τέτοια τῆς λάθη ἢ διδασκαλία, γιατί γαλινοῦσαν τὸ σύνολο τὸ ἄλλωστε πολὺ καλόν, τὸ σύνολο πὺν ἂν κριθεῖ ἀπὸ τὸ παίζε-

μο δὲν εἶταν πιά μόνον παράσταση σχολείου, ἀλλὰ θεάτρου, πού βέβαια οὔτε κἀν συγκρίνεται μ' αὐτό κανένα ἄλλο στήν Ἑλλάδα. Ἄν ἐξαιρεθοῦν ὁ κ. Σακελλαρίου (Ὁρτένσιος) καί ἰδιαίτερα ὁ κ. Συριόπουλος (Τρέμιος)—νευρικότερος μὲ περισσότερες απαιτήσεις φαίνονταν περισσότερο—πού δὲν εἶσαν μόνον ψευτικοί, ἀλλὰ πού δὲν κατάλαβαν κἀν ὅτι ὅσο κι' ἂ δὲν εἶσαν ἐξαιρετικά ξελεπτισμένοι οἱ ἀριστοκράτες τῆς ἐποχῆς τοῦ Σαίξπηρ δὲν ἔπρεπε καί νὰ παρουσιαστοῦν σά χωριάτες, καί καθόλου ἄγγλοι, ὁ κ. Βρασιβανόπουλος (Δάσκαλος) πού γιὰ τὴν ὥρα τοῦλάχιστο δὲ δείχνει κανένα τάλαντο γιὰ θέατρο κι' ἀδικεῖται κι' ἀπὸ τὴν πολὺ ἀντιπαθητικὴ φωνή του, ἂν ἐξαιρεθεῖ κι' ὁ κ. Ροντήρης πού ἂν καί κάπως λιγότερα λιγωμένους ἀπὸ τὸ συνηθισμένο του ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ ἄνοστος, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἤθοποιοί, κι' ὄχι μόνον οἱ πρωταγωνιστές, ἔπαιζαν ἀρμονικὰ, σχεδὸν δημιουργικὰ.

Καί οἱ πιά μικροὶ ρόλοι, οἱ σημαντικοὶ στὸν Σαίξπηρ γιατί ἂν καί δὲν ἐκτυλίσσονται—τὴν ἐξέλιξη τῆς δίνει μόνον στὰ κύρια πρόσωπα—ζωγραφίζουν τύπους, ζωγραφίζουν τὸ σύνολο τῆς ζωῆς, τὴν ἐξωτερικὴ κίνηση τῆς κύριας δράσης, καί οἱ πιά μικροὶ ρόλοι, ἀκόμα καί τῶν ὑπηρετῶν παίχθηκαν σωστά καί μὲ ἐμπνευση. Δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος γιὰ τὸν καθένα χωριστά. Δὲν πρέπει ὅμως κι' ἀπαρατήρητη νὰ μείνῃ μιὰ ἐξαιρετικὴ πρώτη ἐμφάνιση τοῦ κ. Τασσοπούλου (Βιονδέλλος). Ὁ ρόλος του εἶταν ἐντελῶς μικρός, εἶχε δυστυχῶς κι' ἀρκετὰ συντομευθεῖ, κἀν διηγήθηκε μόνον ἀλλὰ τὸ διηγήθηκε τόσο ζωντανά, τόσο ἐκφραστικὰ, καί οἱ κινήσεις του, οἱ στάσεις του, εἶσαν τόσο ἀπλές κι' ἀρμονικές, ὥστε ἔδωσε ἄπειρες ἐπιπέδες γιὰ τὴν ἐξέλιξή του.

Ὁ κ. Βιράλης (Τράνιος) ἔπαιζε μὲ πολὺ κέφι, κέφι διαχτυκὸ ἀλλὰ καθόλου πρόστυχο. Ὁ κ. Παπαχρήστος (Βατίστας) εἶταν ὅπως εἶναι πάντοτε ἐντελῶς correct. Τίποτε ἄλλο. Δὲν εἶναι δυνατό ποτε τίποτε ἰδιαίτερο νὰ τοῦ κατηγορηθεῖ, ἀλλὰ τοῦ λείπει κάποια πνοή, κάποια ἐντονη δημιουργικότητα, μένει πάντοτε λίγο ψυχρός. Ὁ κ. Παντόπουλος (Γρούμιος, ξετυλίγεται σὲ πολὺ καλὸ κωμικὸ. Δὲν εἶναι ἐξαιρετικὰ λεπτός, δὲ θὰ εἶναι ποτε ψυχολόγος κωμικός ὅπως ὁ κ. Κοντογιάννης, ἀλλὰ δὲν τὸν παρασέρνει καμιά ὑπερβολὴ καί μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ πολὺ καλλιτεχνικὰ ρόλους καθαρά ἄστειους. Ἡ δ. Μπατιστάτου στὸν πρῶτο μεγάλο ρόλο ὅπου ἐμφανίσθηκε δὲν εἶχε φυσικὰ ἀκόμα ὅλη τὴν ἀπαραίτητη πείρα καί εὐκολία στὴ σκηνή, φανέρωσε κάποια ἀδεξιότητα, πού δὲν πείραζε ὅμως καί πολὺ στὸν ρόλο τῆς Βιάγκας, τοῦ εὐγενικοῦ κοριτσιοῦ. Κ' εἶχε στιγμές, κάποιες κινήσεις ἀληθινὰ χαριτωμένες, πολὺ ζωντανές, ἀληθινὰ δημιουργικές. Καί τὸ ἐλάχιστον τῆς προφορᾶς τῆς, θὰ τὸ εἶχε προσέξει φαίνεται, ἀκούονταν ὁποσδήποτε λιγότερο.

Σεχωριστὰ ἀξίζει νὰ θαυμάσθω οἱ ἀλματικές προόδοι τοῦ κ. Δεστούνῃ καί τῆς δ. Κοτσάλη. Ἡ δ. Κοτσάλη στὸν ἀρκετὰ δύσκολο ρόλο τῆς «Μέγαιρας» καί πού δίνει εὐκαιρία σὲ ὑπερβολές, ἔπαιζε μὲ τέλειο μέτρο, κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ κάθε τῆς νευρικό τίλ πού δὲν ἀναφάνηκε οὔτε στὶς πιά ὑστερικῆς ἐκρήξεις θυμοῦ τῆς Μέγαιρας. Τὴς παρουσίασε καλλιτεχνικὰ καί ψυχολογικὰ, εἰσχώρησε καί παρουσίασε ὅλη τὴ βαθμιαία ἐξέλιξη καί πάλι μέσα στὴν ψυχὴ τῆς Μέγαιρας, κατὰ τὴν ἀπόψιν.

Ὅ,τι μόνον ὑποδειχνύει ὁ Σαίξπηρ. Ὑποτάσσεται σιγά ἢ Μέγαιρα, ἐπαναστατεῖ ἀκόμα ὀλοένα, ὀλοένα πιά ἀδύναμα, ὡς πού στὸ τέλος δαμάζεται ἐντελῶς.

Ἡ δ. Κοτσάλη ξαναβρήκε τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἄς τὸν ἀναπτύξει τώρα γιὰ νὰ γίνῃ πολὺ δυνατὴ δραματικὴ ἤθοποιός.

Ὁ κ. Δεστούνῃς ἀνάλυσε καί χρωμάτισε πολὺ λεπτὰ τὴ δύναμη, τὴ θέληση καί τὴν τρυφερότητα τοῦ Πετρούκιου. ἔπαιξε πολὺ φυσικὰ, πολὺ ζωντανά, πολὺ δημιουργικὰ· τοῦ λείπει μόνον ἀκόμα, ἂν καί τὴν ἀποχτᾶ ὀλοένα, κάποια ἀπαραίτητη ἐξωτερικὴ εὐγένεια.

Τὴ κρίμα τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου νὰ μὴ διαλέγῃ πάντα μὲ σκέψη τὰ κομμάτια του. Οἱ ἤθοποιοὶ δὲν τοῦ λείπουν καί θὰ μπορούσε νὰ δίνει μόνον παραστάσεις καλλιτεχνικές, ἂν ὄχι ἀκόμα ἀπόλυτα, τουλάχιστο σχετικὰ. Τὴ κρίμα ἀκόμα—σ' αὐτὸ ὅμως δὲ φταιεῖ σχεδὸν ὅλοι οἱ ἤθοποιοὶ του νὰ ἔχουν τάλαντο κωμικὸ. Μετὰ τὴν τὴν ὀδυνηρὴ καὶ ἀνατλήρωτη ἀπώλεια τοῦ κ. Τσιτσιλιάνου, πού ἡ δημιουργία του τοῦ Ἄλφρεδ στὸ μικρὸ Ἐθολφ ἀλησμόνητη θὰ μείνῃ, εἶναι μάλιστα ζήτημα ἂν τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου μπορεῖ νὰ ἀνεβάσῃ σήμερα ἓνα δράμα. Οὔτε ὁ κ. Δεστούνῃς οὔτε ὁ κ. Παπαχρήστος μποροῦν νὰ παίξουν ρόλους jeune premier καί λείπουν ἐντελῶς οἱ δευτέροι δραματικὰ ρόλοι. Ἱερραρχίες βέβαια στὴ φιλολογικὴ δημιουργία δὲν ὑπάρχουν, οἱ φιλολογικῆς ὅμως κωμωδίες εἶναι σχετικὰ λίγες, καί τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου θὰ ἔπρεπε νὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσῃ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ξένης καί ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Μ' ὅλη τὴ μεγάλη τους ἀξία, τὸν πλοῦτο ζωῆς καί χαρακτήρων τους, οἱ κωμωδίες τοῦ Σαίξπηρ εἶναι κάπως παλιωμένες, μονότονες, κι ἂν ἡ παράστασή τους ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικὰ, δὲν ὑπάρχει καί λόγος νὰ ἀποτελοῦν αὐτὲς τὸν μόνον πυρῆνα μιᾶς ὀλόκληρης περιόδου παραστάσεων ἐνὸς θεάτρου μὲ πλατύτερο σκοπὸ.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΤΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ

Ἄνοιξαν τὰ τριαντάφυλλα κόκκινα μιὰν αὐγή,
Κι' εἶδαν τὸ ροδοχάραμα, τὸν ἥλιο ὠραῖα νὰ βγῇ,
Ἄγνάντεψαν τὸν οὐρανὸ μὲ μάτια ἐρωτικὰ
Κι' ἀκούσαν τὰ λαλήματα τῶν ἀηδονῶν γλυκὰ.
Ἐνα κορίτσι διάβηκε σιμὰ τους τρυφερό...
Κι' εἶδαν τὸ ἡλιοβασιλεμα ν' ἀνάψῃ φλογερὸ
Τ' ἄστρα νὰ λάμπουνε ψηλὰ στή σκοτεινὴν νυχτιά
Καί κλείσαν τὰ μάτια τους καί δὲν τ' ἀνοίξαν πιά.

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Ἐμέριασαν τὰ σύννεφα, στοῦ Μάρτη τὴν λιακάδα,
γέμισε ὁ ἀέρας μυρωδιές, κ' ἡ γῆς μὲ πρασιναδά.
Ἡ ἀνοιξὴ γεννήθηκε μ' ἀπέλα τῆς τὰ κάλλη,
γονάτισα στὸ μενεξὲ μὲ τὸ σκυφτὸ κεφάλι.

Ἄργα περνᾷ ἡ μέρα μου μὲ λύπη φορτωμένη
κι' ὁ Πόντος κύμα Βασιλιάς, στὰ ὀλόστεγνά μου χεῖλη
μὰ κ' ἡ θλίψή μου καρδιά, παντοτεινὰ κροσσώνει,
μὴν ἀντιμετρή ἀγαπᾷ σ' ἓνα γαλάζιο δεῖλι.

ΑΠΟ ΒΔΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΔΟΜΑΔΑ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἀπαντήθηκαν μιά μέρα, και πρὶν ἀκόμα καλογνωριστοῦν, ἀγαπήθηκαν. Ἐκεῖνος τὴν ἀγάπησε μὲ τὴν ὄρμη τοῦ ὄριμου ἄντρα, πὸν γνώρισε πιά τὴ ζωὴ, και ξέρει πὸς λογαριάζει μονάχα μὲ τὶς ὄρες, δσες μποροῦνε νὰ δώσουνε σὲ ἔνταση ὅλη μαζί τὴ χαρὰ, κ' ὕστερα νὰ χαθοῦν αὐτὲς γιὰ νὰρθοῦν ἄλλες.....

Ἐκείνη, τὸν ἀγάπησε μὲ τὴν παρθενηκὴ τρυφεράδα τῶν εἴκοσι χρονῶν. Πρωτόβγαλτη στὴ ζωὴ και στὸν ἔρωτα, δειλὴ και ταπεινὴ, κοιταζε σὰν εἰδωλο τὸν ὄμορφο ἄντρα—πάντα πρέπει νὰ εἶναι ὁμορφος ὁ πρῶτος ἄντρας πὸν ἀγαπάει ἡ γυναίκα—κι ἄφινε τὴν καρδιά της νὰ ξανοίγει στὴν ἀγάπη σιγὰ κι ἀπαλά, καθὼς ξανοίγουνε στὸν ἥλιο τὰ λουλούδια.

Μὰ ἐκεῖνος εἶταν βιωσιμὸς. Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς ἀνοίγονταν διάπλατος μπροστά του, ὀλόσπαρτος μὲ τὰ λουλούδια πὸν τὸν καλοῦσανε μὲ τὰ τρελλὰ τους χρώματα και τὸν μεθοῦσανε μὲ τὴ μρωμένη τους πνοή. Γύρισε, τὴν κοιταξε ἀκόμα μιά φορὰ, και τράβηξε.

Τίποτα δὲν ἔσπασε, τίποτα δὲ χάλασε, τίποτα δὲν ἄλλαξε μέσα της. Πέρασαν χρόνια, κι ὄλο περιμένε. Πὸς τὸν περιμένε! Μιά μέρα, τοῦστελε μῆνυμα. Θάρθει; Αὐτὸς δὲν ἀποκριθῆκε.

Τότε ἡ γυναίκα ἄνοιξε τὰ μάτια της, σήκωσε τὸ κεφάλι, κοιταξε γύρω της κ' εἶπε: «Ἡ ζωὴ δὲ σταματᾷ ὄσο γινώπει μέσα μας ἡ καρδιά». Ὁ δρόμος εἶταν ἀνοικτὸς μπροστά της και τράβηξε.

Ὅσα εἶδε κι ὄσα γνώρισε κι ὄσα ἔνωσε ἀπὸ τότε, χαράξαν μέσα της βαθειὰ, τόσο βαθειὰ τὸν πόνο μαζί και τὴ χαρὰ, πὸν ἡ ψυχὴ της μεγάλωσε, μεγάλωσε τόσο πὸν γίνηκε ἕνα κᾶστρο δύναμης κ' ἔπομονῆς.

Πέρασαν κι ἄλλα χρόνια και μιά μέρα ἀπαντήθηκαν ξανά. Ὁ ἄντρας πὸν ἔνωσε μέσα της τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, τῆς εἶπε: «Γυναίκα. Εἶμαι κουρασμένος, και τὸ κᾶστρο τῆς ψυχῆς σου εἶναι ὁ τόπος ὅπου θὰ μπορέσω μέσα στὴ ζωὴ νὰ βρῶ τὴν ἀνάπαυση και τὴ χαρὰ. Ἀνοιξέ μου τὴν πόρτα του νὰ μπῶ, κ' ἡ ψυχὴ μου θὰ εἶναι δικὴ σου πιά».

Μὰ ἡ γυναίκα τώρα, κρατοῦσε γερά στὰ χέρια της τὴ γνώση και τὴν καλωσύνη. Τὸν κοιταξε κατὰματα κ' εἶπε τοῦ ἀποκριθῆκε: «Μεγάλο παιδί, πὸν ἄσπρῃσιν τὰ μαλλιά σου χωρὶς νὰ μάθεις ἀκόμα τὴν ἀλήθεια! Ἀκουσε τὰ λόγια μου αὐτὰ και γράψε τα καλά στὸ νοῦ σου, ἀγαπημένε. Ἀνάπαυση, μὴ γηρεύεις μέσα στὴ ζωὴ. Ἰθύρεπε τὸν πόνο και τὸν κόπο, ἂν θέλεις νὰ γνωρίσεις τὴ χαρὰ, γύρεπε τὴν ὑπομονὴ πὸν ἀνοίγει τὸ δρόμο, γύρεπε τὴ δύναμη πὸν τὸν φωτίζει. Κι ὅταν γνωρίσεις ἔτσι τὴν ἀγάπη, ἔλα πάλι νὰ μὲ βρεῖς. Τὰ χρόνια θάχουνε περάσει, και τὴν ἀνάπαυση πὸν ποθεῖς θὰ τὴν εἴδωμε μαζί πέρα ἀπὸ τὴ ζωὴ».

Ἔτσι ἔγινε και ξαναγύρισε, και μιά μέρα ἀναπαύτηκαν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία, σύντομη κι ἀληθινὴ, γιατί σύντομη κι ἀληθινὴ εἶναι κ' ἡ ζωὴ.

ΗΓΕΡΙΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Π. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Ρυθμοὶ στὰ κύματα».

— Ὁ ποιητὴς φαίνεται εἶναι πολὺ νέος, κι ὄσο τὸ τολέκτο του, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὸς εἶναι ἀναφισίβητο, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ τοῦ συστήσωμε προσοχὴ μεγαλύτερη στὸν τρόπο πὸν ἐκφράζει τὴν ποιητικὴ του σκέψη και στὴν κανονικότητα τῆς δημοτικῆς του. Εἶν' αὐτὰ στοιχεῖα ἀπαραίτητα, πὸν τὰ καταφρονοῦνε οἱ περισσότεροι νέοι μας, γι' αὐτὸ και ἡ ποιητικὴ τους ἀπόδοση γίνεται ἀνάξια λόγου. Ὁ τραγουδιστὴς τῶν «Ρυθμῶν στὰ κύματα» δὲν ἔχει παρὰ νὰ μελετήσῃ τὴν τέχνη ἐνὸς ἀπὸ τοὺς συντάγτες μας και μάλιστα τοῦ Κ. Καρθαίου, πὸν βλέπουμε πὸς τοῦ ἀφιερώνει στὸ βιβλίον του αὐτὸ μιά του μπαλάντα «ἀπὸ εὐγνωμοσύνη κ' ἐχτίμηση» ὅπως σημειώνει. Αὐτὴ ἡ εὐγνωμοσύνη κ' ἐχτίμηση, ἂς τὸν κᾶμουνε νὰ προσέξει και νὰ μελετήσῃ, και σίγουρα θὰ τρυγήσῃ στὸν Παρνασσὸ τὴ δόξα πὸν ὄνειρεύεται.

ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Μιά ἀνέκδοτη «Στροφὴ» τοῦ Μορεᾶς

Στὸ περασμένο φύλλον σημειώσαμε τί πάνω κάτω γράφει ἡ Παριζιάνικη «Revue Critique» γιὰ τὰ δεκάχρονα τῆς θανῆς τοῦ Ζᾶν Μορεᾶς, πὸν ἀφιερώνει σ' αὐτὰ ἕνα ὀλόκερο τεῦχος τῆς. Ἐξὸν ὅμως ἀπὸ τὴ «Revue Critique», ὄλες οἱ Παριζιάνικες ἐφημερίδες και τὰ περιοδικὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἄρθρα, ποιήματα, κριτικὲς γιὰ τὸν ποιητὴ, στολισμένα μὲς τὶς βαρύτερες ὑπογραφές (Μορᾶς, Μπαρῆς, Μπαρτοῦ, Ζᾶκ Μπουλαρξῆ, Λονιόν, Ζᾶν Πιερεφῆ κλπ). Τὸ «Φιγαρώ» μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ δημοσιεύει μιά ἀνέκδοτη «Στροφὴ» τοῦ Μορεᾶς πὸν τὴ δημοσιεύουμε δὴ, μεταφραμένη ἀπὸ τὸν ποιητὴ Μαλακάση.

Τὸ περιβόλι εἶδα ξανά τριγύρω ἀπὸ τὸ σπίτι
γεμάτο εἶν' ἀπὸ ζέφυρο κι' ἀκόμα ἀπὸ πουλιά
κι' ἐκεῖνα ἐκεῖ τὰ κάγκελα, πάντα τὴν Ἀφροδίτη,
τὸ Σείριο, τὴν Αὐγὴ, τὸ ἴδιο ἀφίνουν νὰ περνᾷ.

Μὰ ἡ γλὸχ ὅπου πρασίνοισε, τ' ἀμμόστρωτο τ' ἀχνάρι,
τῆς λίμνης, τῆς δεξαμενῆς, πὸν μ' ἤξερε ἡ ὄχτια
κι' αὐτὸ τ' ὄρατο τὸ λούλουδο, πὸν κίτρινο ἀπ' τὸ στάρι
μῆτε τὰ βήματα του μῆτ' ἐμένα ἀναγνωρίζουν πιά.

Δὲ ξέρομε ἀμφορέα ἐλληνικὸν νὰ παρουσιάσῃ ποτὲ μιά τέτοια θεῖα παράσταση. Μὰ μῆπως ὁ Μπαρτοῦ δὲ χαρακτήρισε τὴ μεγαλοφυΐα του μὲ μιά μόνο φράση στὸ τελευταῖο του ἄρθρον γιὰ τὸ Μορεᾶς, πὸς ἄγγιξε μὲ τὸ μέτωπό του τ' ἄστρα;

Ἡ πρώτη ἱστορία τοῦ μεγάλου πολέμου. Ὁ θάνατος τοῦ Ριχάρδου Ντέμελ.—Γιὰ τὴν τελευταία «ἱστορία τῆς Μουσικῆς».

— Βέβαια, ἀκόμα δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ νὰ γραφτεῖ ἡ τελευταῖα ἱστορία τοῦ τετράχρονου πολέμου πὸν κατᾶστρεψε τὴν Εὐρώπη. Πολλὰ ζητήματα δὲν ἔχουνε ξεκαθαριστεῖ ἀκόμα, κι ἄλλα δὲ συμφερνεῖ γιὰ τὴν ὄρα νὰ βγῶνε στὸ φῶς. Κ' εἰπετα πὸς θὰ γράψῃ τὴν ἀδέκαστη κι ἀληθινὴ ἱστορία; Ἀγγλος, Γάλλος, Γερμανὸς ἢ Ρῶσος; Καθένας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ δεῖ τὰ πράματα μὲ τὴ φυλετικὴ του ἀποψη. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδιζε τὸν κ. Α. Μπροσολέτ, γάλλο ἱστορικὸ, νὰ μᾶς δώσει τώρα τελευταία τὴν πρώτη γιὰ τὴν ὄρα: «ἱστορία τοῦ Μεγάλου Πολέμου». Τὸ βιβλίον βγήκε ἀπὸ τὰ καταστήματα Κολὸν και περιέχει μιάν ἐξουνα γιὰ τὶς αἰτίες κι ἀφορμὲς αὐτοῦ τοῦ πολέμου. Ἐπειτα τὴ ὄραση στὸ Βέλγιο και στὴ

Γαλλία, τη μάχη του Μάρνη και την προς τη θάλασσα προέλαση, τη δράση στην Πολωνία και στη Σερβία, την εσωστρατεία στα Βαλκάνια, τις μάχες του Βερντέν και του Σόμ, τη συμμετοχή της Αμερικής και τη μεγάλη μάχη της Γαλλίας, την άνακωχή και την είρηνή στις Βερσαλλίες. Αυτή είναι κοντολογίς, η ιστορία όλης της τελευταίας τραγικής περιόδου της Ευρώπης, εργασία βέβαια καλοβουλευμένη, ούσιαστική, που περιέχει τα πιο σημαντικά συμβάντα. Ο τόμος είναι συμπληρωμένος με είκοσι χάρτες, που εύκολύνουν πολύ την κατανόηση του κειμένου.

— Από τη Γερμανία μάς ήρθε η είδηση της θανάτου του μεγάλου λυρικού ποιητή Ριχάρδου Ντέμελ, που το έργο του όλο κλείνεται στα τελευταία τριάντα χρόνια. Ο Ντέμελ είναι ποιητής νεοτεριστικός, και έβιτανε από τους πρώτους που με τη λύρα τους προσέξανε τους παλμούς και τις ανησυχίες της λαϊκής κοινωνικής ψυχής. Πρωτοδημοσίεψε τις «Απολύτρωσες», λυρική συλλογή, που άμέσως τον έφερε στην πρώτη γραμμή των λυρικών ποιητών της Γερμανίας, ύστερα δεύτερη ποιητική συλλογή με την επιγραφή: «Μά ή άγάπη...», που περιέχει και το περίφημο σοσιαλιστικό τραγούδι του «Εργάτη», κατόπι το λυρικό του τόμο «Γυναίκα και Κόσμος», το βιβλίο του «Δυό άνθρωποι», τη συλλογή «Όμορφος άγριος κόσμος» κι άλλα μερικά.

— Βγήκε στο Παρίσι την περασμένη βδομάδα ο τρίτος και τελευταίος τόμος της μεγάλης «Ιστορίας της Μουσικής» του Ίουλίου Κομπανιέ. Στόν τόμο αυτό ο συγγραφέας ξετάζει την περίοδο που άρχίζει από τόν Όμπερ και φτάνει στις μέρες μας. Βρίσκει κανείς πλούτο μεγάλο από εξακριβωμένες πληροφορίες, καθώς και μερικές πλάνες. Μάς κάνει έκπληξη, δηλαδή, να βλέπουμε τό Διστ να συγκρίνεται με τό Γουσταύο Ντορέ και τόν Άλφρεδό Μπρυνό, και να λογαριάζεται με τούς νατουραλίστες μουσικούς.

ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

‘Η έκθεση του ζωγράφου Κ. Μαλία

— Την περασμένη βδομάδα άνοιξε στο Ζάππειο μέγαρο, ως μία του μεγίρου σάλα, η φετινή έκθεση του ζωγράφου μας κ. Κ. Μαλία. Περιέχει πίνακες, νέας εργασίας φροντισμένης του διαλεκτού μας τεχνίτη, τούς πιο πολλούς «τοπεία» από την Άττική, μερικους από τη Σκάρτη και τόν Ταΰγετο, και λίγους από τη χώρα του Λιβάνου. Ο ζωγράφος όσο προχωρεί άπλουστεύει τό σκείο και τάλλα τεχνικά του μέσα, ζωντανεύοντας την Άττική πλάση λιτά και άπλά. ‘Η ποιητική του φαντασία διακρίνεται πάντα στόν τρόπο που παρατηρεί κ’ αιστάνεται έκείνο τό μέρος που θέλει ν’ άποδώσει. Έτσι εξαυλώνει τόν κόσμο τό φυσικό, και ο έξπρεσιονισμός του μάς φανερώνει κάτι τό άνειρμένο και τό έξωτικό που μεθά την ψυχή και τραβά τό μάτι του τεχνίτη. Οι πίνακές του από τά Φάληρα, την Καισαριανή, τό Σούνιο, τις γύρα μας άκρογαλιές, μάς υποβάλλουνε τη χροματική έκείνη κίνηση και χαρακτηριστική φωτεινάδα, που ζητούνε οι λατρευτές και γνώστες της Άττικής όμορφιάς.

Ένας πίνακας, που παρταίνει τό χορό των άστρων μάς δείχνει τό άψηλό και βαθύ πέταμα του λογισμού του ζωγράφου, που ξέρει να συνταιριάζει την ποίηση και την τέχνη του πινέλου, γιατί αυτή την ποίηση την αιστάνεται άληθινά, και συγκοινωνεί μαζί της, άγαπώντας και παρακολουθώντας τη λογοτεχνία μας, χωρίς να στέκεται μακριά της, όπως τόσοι και τόσοι ζωγράφοι του τόπου μας που η μορφωσή τους όλη περιορίζεται στο διάβασμα της καθημερινής τους έφημερίδας, και τίποτα παραπάνω.

‘Η δημοτική μας, που την κατηγορούνε δίχως να τη διαβάζουνε, είναι φορτωμένη από καθαρέβουσα, γιατί όπου βρίσκουμε παίρνουμε, χωρίς πρόληψη και χωρίς πείσμα, είτε άρχαία, είτε βοζαντινά, είτε ντόπια δημοτικά.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

— κ. **Παριεργο** Το δράμα του Stindberg: «Coram populo» (Πρό του δήμου) τυπώθηκε σε πολλή καλή μετάφραση, σε άγνή δημοτική γλώσσα, στον Δ’ τόμο του «Νουμά» (1906, άριθ. 206, σελ. 11—12).— κ. **Στ. Αιγ.** Το γράψαμε και σε περασμένα χρόνια, τό ξαναγράφουμε και σήμερα πώς ο «Νουμάς» δέν είναι φαρμακείο για να γιομίσει τις στήλες του με έπιζέττες. Οι φίρμες οι φιλολογικές καμιά σημασία δέν έχουνε γι’ αυτόν. Σημασία έχει μοναχά η διαλεκτή όλη κι όσο ένθουσιάζεται μ’ ένα, ως είναι και μέτρο, άρθρο ή ποίημα ενός πρωτόβαλτου λογογράφου ή ποιητή, δέν ένθουσιάζεται ούτε με τό βαρύτερο φιλολογικό όνομα. Κι άπόδειξη ο ένθουσιασμός μας για τό σύντομα διγηματάκια της ‘Ηγερίας.— κ. **Βασ. Μασ.** Καλό κορίτσι φαίνεται να έβιτανε τό καημένο.— κ. **Άλέκο Δράκο.** Τά δεύτερο καλούτσικο και τό τυπώνουμε δώ:

Γυμνά τά κλώνια στέκουνε θλιμένα,
σά μιάς ζωής άχνάρια σκορπισμένα
στη γή και στού άνέμου τά στροβίλια
σά μιάς ζωής στημένα περιστήλια
Κάποιο θεό με μάτι φωτοβόλο
άποζητούν άπ’ τούρανού τό δόλο
νιότη, ζωή και χρώμα νάν τούς δώσει
και τά σκυφτά κορμιά να γιγαντώσει

— κ. **Μαρούα.** Δέν είναι κι άσχημο, μά περιμένουμε να μάς στείλεις κανένα άλλο καλύτερο.— κ. **Μ. Καρ.** Δούλεψέ τό περισσότερο και του χρόνου, τη Μεγαλοβδομάδα, μάς τό ξαναστέλνεις.— κ. **Γ. Βουγ.** Κολά κι άγια όπως τά λές. Μά αν τραβούσανε τά πράματα τό δρόμο που υποδείχνεις, ο κύριος θάφηνιάζε περισσότερο και δε θάγε συγκρατημό. Άμυνα λοιπόν και τίποτ’ άλλο υπάγορεψε τό μέτρο.— κ. **Μαρ. Γιαν.** Ζάκυνθο. Δέ θυμούμαστε. Στείλε μας όμως ό,τι θέλεις και θά σου άπαντήσουμε.— κ. **Βελ.** Δέν τούς φασκελώνεις και τούς δυό. Δέν άξίζουν περισσότερη κουβέντα.— κ. **Π. Τζ.** Τό «Σάν ύνειρο» αν έβιτανε πιο σύντομο και πιο δουλεμένο θά τυπωνότανε.— κ. **Σ. Παπ.** Αί, «μην πās κοντά στην άκροποταμιά», αλλά πουθενά άλλο που σίγουρα θά βρείς όμορφότερες ιδέες για τραγούδια.— **Γερ. Καρ.** Ά ιδέα σου καλή μά οι σίχοι θέλουν περισσότερο δουλεμα.— κ. **Πλ. Ι. Φιλ.** Δυστηγώς όχι και τόσο πετυχημένο.— κ. **Γ. Βαρ.** Δώσαμε τό τραγούδι σου στο Ρ. Γκολ, και σ’ εύχαριστεί.— κ. **Γ. Καλομ.** Μπαίνει σήμερα τό ένα. Τάλλα άργότερα.— κ. **Ήγερ.** Ζήτησε γράμμα μας, με τό άληθινό τόνομά σου, στο Poste Restante.— κ. **Αγγ. Χρυσ.** Καλά και τά δυό. Τό ένα δημοσιεύεται σήμερα. Τό άλλο στο έρχόμενο φύλλο. Στείλε μας κι άλλα, και τ’ όνομά σου. Περιμένουμε.

— Κατό λάθος γράψαμε στο περασμένο φύλλο πώς ο συνάδερφος κ. Σπύρος Παπάς, που τελευταία παρασημοφορήθηκε από τη Σερβική Κυβέρνηση, βρίσκεται στη Ζυρίχη, ενώ τό ασστό είναι πώς μένει στη Βέρνη της Έλβετίας.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΦΙΛΙ

I

Τό πρώτο έγώ τρύγησα φιλι σου,
άξέγνοιαστη τρισάθνη παιδούλα..
Θυμάσαι! - Μιά άνοξιάντικη αύγουλα
Κάτω από τη λείκα - στην αυλή σου..

II

‘Ω τη δροσάτη και άγνή πνοή σου!
Της σάρκας σου έκείνη την τρεμούλα
Θά τη θυμάμαι πάντα την αύγουλα
Που τρύγησα τό πρώτο τό φιλι σου